

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การศึกษาการดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับ
สาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ในสมัย
ประธานาธิบดี Mohamed Morsi และในสมัย
ประธานาธิบดี Abdel Fattah Al-Sisi

จัดทำโดย นายสืบสกุล คำโมง
รหัส 6001

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 6 ปี 2557
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
ลิขสิทธิ์ของกระทรวงการต่างประเทศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การศึกษาการดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับ
สาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ในสมัย
ประธานาธิบดี Mohamed Morsi และในสมัย
ประธานาธิบดี Abdel Fattah Al-Sisi

จัดทำโดย นายสืบสกุล คำโมง
รหัส 6001

หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 6 ปี 2557
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

เอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูตของกระทรวงการต่างประเทศ

ลงชื่อ.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูเกียรติ พันัสพรประสิทธิ์)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....
(เอกอัครราชทูต สุจิตรา หิรัญพฤษ)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พลอย สืบวิเศษ)
อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานการศึกษาส่วนบุคคลฉบับนี้ มุ่งศึกษา วิเคราะห์ ทำความเข้าใจลักษณะการดำเนินความสัมพันธ์ของไทยต่ออียิปต์ ในช่วงหลังเหตุการณ์ Arab Spring โดยเน้นพิจารณาการดำเนินการของไทยในสมัยประธานาธิบดี Mohamed Morsi (30 มิถุนายน 2555 – 2 กรกฎาคม 2556) และสมัยประธานาธิบดี Abdel Fattah Al-Sisi (ซึ่งในทางปฏิบัติอยู่ในอำนาจตั้งแต่ 3 กรกฎาคม 2556 เป็นต้นมา) โดยใช้แนวคิดเรื่อง “การติดต่ออย่างสร้างสรรค์” (Constructive Engagement) เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อเสนอแนะแนวทางและมิติความสัมพันธ์ที่ไทยมีโอกาสร่วมมือกับอียิปต์ได้เด่นชัดภายใต้บริบท เงื่อนไข ข้อจำกัด และสภาพการณ์ที่ยังมีความไม่แน่นอนในช่วงของการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยมีผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

1. การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยต่ออียิปต์ในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ Arab Spring มีข้อจำกัดสำคัญได้แก่ การที่ทั้งสองฝ่ายต่างจัดลำดับความสำคัญทางนโยบายต่างประเทศ (foreign policy priorities) ซึ่งได้ให้ความสนใจต่อกันในลำดับรอง เป็นผลให้ความร่วมมือไม่มีพลวัตเท่าที่ควร แม้ทั้งสองประเทศได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันมา 60 ปี และมีความร่วมมือระหว่างกันที่ครอบคลุมแทบทุกมิติ รวมทั้งมีกลไกความร่วมมือระหว่างกันที่เป็นรูปธรรมหลากหลายด้าน อย่างไรก็ตาม ทั้งสองฝ่ายต่างมีความมุ่งหวังที่จะเสริมสร้างความร่วมมือในทุกด้านให้ก้าวหน้ามากขึ้น

2. ภายหลังเหตุการณ์ Arab Spring ในช่วงที่อียิปต์อยู่ภายใต้ระบอบทหาร (12 กุมภาพันธ์ 2555-29 มิถุนายน 2556) การดำเนินความสัมพันธ์ทำได้อย่างจำกัดยิ่งขึ้นจากการที่อียิปต์ต้องเผชิญปัญหาภายในประเทศ วิกฤตการเมือง และวิกฤตเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง และฝ่ายไทยตระหนักว่าภาวะไร้เสถียรภาพในอียิปต์ทำให้ยากแก่การผลักดันประเด็นสำคัญในความร่วมมือทางการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลให้ฝ่ายไทยต้องเฝ้ารอดูความคลี่คลายของสถานการณ์ในอียิปต์ก่อน (Wait-and-See Approach)

3. ในช่วงรัฐบาลประธานาธิบดี Mohamed Morsi ฝ่ายไทยได้พยายามเร่งสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำในระบอบใหม่ของอียิปต์ที่มีกลุ่มอิสลามนิยมเป็นแกนนำ โดยคาดหวังว่า สถานการณ์ในอียิปต์จะกลับสู่การมีเสถียรภาพ การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ และอียิปต์จะสามารถกลับมาเป็นประเทศผู้มีความหมายที่สำคัญในโลกอาหรับได้ อย่างไรก็ตาม การที่ประธานาธิบดี Morsi อยู่ในตำแหน่งเป็นเวลาเพียง 1 ปี ทำให้การดำเนินการต่างๆ ของไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

4. ในสมัยประธานาธิบดี Abdel Fattah Al-Sisi ซึ่งในขณะนั้นนับว่ายังอยู่ในช่วงเริ่มต้น ฝ่ายไทยยังมีได้มุ่งผลักดันการดำเนินความร่วมมือทางการเมือง หรือเศรษฐกิจในเชิงรุก ซึ่งอาจเนื่องจากตระหนักว่า สถานการณ์ในทั้งสองประเทศประเทศยังไม่เอื้ออำนวย และต่างยังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านทางเมือง การดำเนินความร่วมมือในทางเศรษฐกิจและการเมืองในระยะใกล้ จึงมีแนวโน้มจะเป็นการรักษาสถานภาพเดิม พร้อมทั้งรักษาการติดต่อ ปฏิสัมพันธ์ในด้านต่างๆ เช่น ด้านสังคม วัฒนธรรม และการศึกษาไว้ไม่ให้ถดถอย

5. ผู้ศึกษาเห็นว่า การที่อียิปต์เป็นประเทศที่มีความสำคัญในกลุ่มอาหรับ แอฟริกา และโลกมุสลิม มีความสำคัญต่อไทยโดยเฉพาะในด้านการศึกษาของเยาวชนไทยมุสลิม ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับ

ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฝ่ายไทยจึงควรหาทางเสริมสร้างความสัมพันธ์กับอียิปต์ในด้านที่มีโอกาสเด่นชัด แม้ว่าทั้งสองฝ่ายจะอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านทางการเมือง โดยควรการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างฝ่ายทหารให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น ซึ่งผลการศึกษพบว่ามีโอกาสความเป็นไปได้สูง และสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้อีกมาก โดยเฉพาะจากการที่ฝ่ายทหารของทั้งสองประเทศต่างมีความสนใจที่จะขยายร่วมมือระหว่างกัน โดยฝ่ายไทยเห็นว่า การสร้างความร่วมมือทางทหารอียิปต์สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงกับมิตรประเทศของกระทรวงกลาโหม และการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันจะเป็นโอกาสในการให้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของกองทัพไทยในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้อียิปต์สนับสนุนไทยใน OIC และแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการที่อียิปต์เป็นประเทศที่มีประสบการณ์สูงในการต่อต้านการก่อความไม่สงบ ขณะที่ฝ่ายอียิปต์ก็ได้แสดงความกระตือรือร้นที่มีความร่วมมือกับฝ่ายไทยเห็นได้จากการเชิญฝ่ายไทยเข้าร่วมการฝึกร่วมทางทหาร “Bright Star” และได้เชิญฝ่ายไทยเดินทางไปเยือนเพื่อร่วมพิจารณาหาแนวทางขยายความร่วมมือกันต่อไป เป็นต้น

6. ผู้ศึกษาเสนอว่า ฝ่ายไทยสมควรสนับสนุน ส่งเสริมความร่วมมือของฝ่ายทหารของทั้งสองฝ่าย โดยดำเนินการในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ในจังหวะเวลาที่เหมาะสมและและเพิ่มระดับความเข้มข้นไปตามลำดับ โดยในระยะสั้นมีการดำเนินการ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนการเยือนของคณะผู้แทนทางทหารในระดับต่างๆ การสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนความร่วมมือด้านการศึกษา และวิชาการทางทหาร ส่งเสริมความร่วมมือในการฝึกอบรมทางทหาร ส่วนในระยะกลางควรมีความร่วมมือในระดับที่สูงขึ้น เช่น ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศ (military production) การเข้าร่วมการซ้อมรบที่แต่ละฝ่ายเป็นเจ้าของ และเมื่อความสัมพันธ์ก้าวหน้ามากขึ้น จึงดำเนินการให้มีกลไกความร่วมมือมีกลไกที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดทำบันทึกว่าด้วยความร่วมมือระหว่างกัน (MOU) และการจัดตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานร่วมสองฝ่าย และการแต่งตั้งผู้ช่วยทูตทหารระหว่างกัน เป็นต้น

7. ผู้ศึกษาเห็นว่า การส่งเสริมความร่วมมือทางทหารระหว่างไทยกับอียิปต์จะเป็นมิติสำคัญในการขับเคลื่อน และเพิ่มพลวัตของความสัมพันธ์ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองในทั้งสองประเทศเพื่อมิให้ความสัมพันธ์หยุดนิ่ง และมีลักษณะการรักษาสถานภาพเดิม (Status Quo) หรือมีการดำเนินภารกิจประจำเป็นหลัก อีกทั้งจะเป็นการดำเนินการตามแนวทาง “การติดต่ออย่างสร้างสรรค์” (Constructive Engagement) ซึ่งมุ่งรักษาไมตรีและปฏิสัมพันธ์กับมิตรประเทศในอยู่ภาวะยากลำบากในช่วงของการเปลี่ยนผ่าน โดยมองผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณผู้บังคับบัญชา ท่านอธิบดีมานพชัย วงศ์ภักดี และท่านรองอธิบดี ศศิวัฒน์ ว่องสินสวัสดิ์ แห่งกรมเอเชียใต้ตะวันออกกลางและแอฟริกาที่ได้อนุญาตให้เข้าร่วมรับการอบรมในหลักสูตรนี้

ขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง 3 ท่าน คือท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูเกียรติ พันัสพรประสิทธิ์ เอกอัครราชทูต สุจิตรา ธีรวิทย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พลอย สืบวิเศษ ในคำสอน คำแนะนำ คำถาม และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ยิ่งในการศึกษาเรื่องนี้

ขอบพระคุณผู้อำนวยการสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ ธีรวัฒน์ ภูมิจิตร และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่จัดหลักสูตรนี้ได้เป็นอย่างดี และขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ รศ. จรัญ มะลูลีม พันเอกสุวรรณชัย ชะเอม และนาย Houssam-Eldine Reda รองหัวหน้าคณะผู้แทน สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ประจำประเทศไทย

นอกจากนี้ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานที่กองตะวันออกเฉียงที่ช่วยสนับสนุนตลอดระยะเวลาที่ผู้ศึกษาเข้ารับการอบรม

สืบสกุล คำโมง

สิงหาคม 2557

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ภูมิหลังและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามในการศึกษา	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.4 ขอบเขตการศึกษา และระเบียบวิธีการศึกษา	5
1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.7 สมมติฐานการศึกษา	5
1.8 นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง	8
2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	12
2.3 สรุปกรอบแนวคิด	15
บทที่ 3 ผลการศึกษา	16
3.1 การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์ก่อนเกิดเหตุการณ์ Arab Spring	16
3.2 การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์หลังเหตุการณ์ Arab Spring	24
3.3 การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์ในสมัยประธานาธิบดี Mohamed Morsi	28
3.4 การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์ในสมัยประธานาธิบดี Abdel Fattah Al-Sisi	30
3.5 โอกาสและความเป็นไปได้ในการส่งเสริมความร่วมมือทางทหาร	35
บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	40
4.1 สรุปผลการศึกษา	40
4.2 ข้อเสนอแนะ	41
บรรณานุกรม	44
ภาคผนวก	46
ก ประวัติสังเขปของจอมพล Abdel Fattah Al-Sisi	47
ข ประวัติสังเขปของนาย Mohamed Morsi	49
ประวัติผู้เขียน	51

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลังและความสำคัญของปัญหา

1.1.1 ภูมิหลัง

ก่อนเกิดเหตุการณ์การลุกฮือขับไล่ผู้นำของประชาชนในภูมิภาคตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือ ซึ่งเริ่มจากตูนิเซียในเดือนธันวาคม 2553 แล้วลุกลามไปยังประเทศอื่นๆ เช่น สาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ สาธารณรัฐเยเมน ราชอาณาจักรบาห์เรน และสาธารณรัฐอาหรับซีเรียซึ่งปัจจุบันปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ถูกเรียกขานโดยทั่วไปว่า เหตุการณ์ Arab Spring นั้น¹ สาธารณรัฐอาหรับอียิปต์นับเป็นประเทศที่มีความสำคัญต่อประเทศไทย หรือเป็นประเทศที่กระทรวงการต่างประเทศถือว่าเป็น “ประเทศยุทธศาสตร์” (Strategic Country) ในตะวันออกกลางและแอฟริกา โดยนอกจากอียิปต์จะเป็นประเทศแรกในกลุ่มอาหรับที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศไทย (เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2497) แล้ว อียิปต์ยังมีความสำคัญต่อไทยจากปัจจัยต่างๆ สรุปได้ ดังนี้

1. อียิปต์มีบทบาทสำคัญทั้งในกลุ่มประเทศอาหรับ แอฟริกา และในโลกมุสลิม จึงมีบทบาทอิทธิพลทางการเมืองและการทูตสูงในภูมิภาคและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สันนิบาตอาหรับ (League of Arab States) องค์กรความร่วมมืออิสลาม (Organization of Islamic Conference - OIC) และสหภาพแอฟริกา (African Union-AU) รวมทั้งในกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement-NAM)

2. อียิปต์เป็นพันธมิตรสำคัญของสหรัฐฯ ในการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพในตะวันออกกลาง โดยเฉพาะในการต่อสู้กับการก่อการร้ายสากล และกลุ่มขบวนการมุสลิมหัวรุนแรงที่เรียกว่า กลุ่มนักรบญิฮาด (Jihadist) อียิปต์จึงมีความสำคัญในทางยุทธศาสตร์สูงทั้งในระดับภูมิภาคและในประเด็นความมั่นคงในระดับโลก

3. อียิปต์มีบทบาทสำคัญในกระบวนการสันติภาพตะวันออกกลาง รวมทั้งในการเจรจาสันติภาพระหว่างอิสราเอลกับปาเลสไตน์ และการเจรจาเพื่อสร้างความปรองดองระหว่างกลุ่ม Fatah ซึ่งเป็นกลุ่มแกนนำในรัฐบาลปาเลสไตน์ (Palestinian Authority-PA) กับกลุ่ม Hamas ซึ่งเป็นกลุ่มแนวทางอิสลามนิยม (Islamist) ที่ครองอำนาจอยู่ในฉนวนกาซา

---

¹ ชาวอียิปต์เรียกเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงของประชาชนครั้งใหญ่ดังกล่าวว่า “การปฏิวัติ 25 มกราคม” (“25th January Revolution”) ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2554 และเป็นผลให้ประธานาธิบดีฮอสนี มูบารัค ลาออกจากตำแหน่งในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2554 รวมใช้เวลาการชุมนุมประท้วง 18 วัน

4. อียิปต์เป็นตลาดขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่มประเทศอาหรับ (ประชากรประมาณ 90 ล้านคน) และเป็นจุดเชื่อมโยงเส้นทางการค้าระหว่างยุโรป แอฟริกา ตะวันออกกลางและเอเชีย ซึ่งภูมิภาคนี้ให้การยอมรับสินค้าไทย และการนำเข้าจากไทยมีโอกาสดีโตสูง²

5. อียิปต์เป็นศูนย์กลางอิสลามศึกษาซึ่งเป็นที่นิยมของเยาวชนไทยมุสลิม ทั้งนี้ อียิปต์เป็นประเทศมุสลิมขนาดใหญ่ในฝ่ายสุหนี่ซึ่งมีความเชื่อมโยงระหว่างชุมชน (inter-Muslim community relations) และความเชื่อมโยงด้านการศึกษาศาสนาอิสลามกับชุมชนไทยมุสลิมมานาน โดยจากการศึกษาของ Numan Hayimasae ในเอกสารเรื่อง “Thai Government Concerns towards Malay-Muslim Students in Saudi Arabia and Egypt, 1940s-1970s” ซึ่งเสนอต่อที่ประชุม International Conference on Thai Studies ครั้งที่ 12 เมื่อวันที่ 22-24 เมษายน 2557 ที่มหาวิทยาลัยซิดนีย์ในออสเตรเลีย³ พบว่า ชาวไทยมุสลิมจากภาคใต้เริ่มได้ไปศึกษาในอียิปต์ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 และเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในทศวรรษที่ 1920 และรัฐบาลอียิปต์ในสมัยประธานาธิบดี Gamal Abdul Nasser ได้ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนต่างชาติมาศึกษาที่มหาวิทยาลัยอัล อัซฮัร (Al Azhar University) ในกรุงไคโรมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 โดยปัจจุบันมีนักศึกษาไทยในอียิปต์ประมาณ 2,500 คน ฝ่ายไทยจึงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากอียิปต์ในด้านการศึกษานักศึกษามุสลิม ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญและละเอียดอ่อนเนื่องจากเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากความสำคัญดังกล่าว การพัฒนาความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์ในช่วงก่อนเหตุการณ์ Arab Spring จึงมีความก้าวหน้ามาตามลำดับ มีการขยายความร่วมมือระหว่างกันในหลากหลายมิติทั้งทางการเมือง ข้าราชการ เศรษฐกิจ การค้า การลงทุน พลังงาน การท่องเที่ยว วัฒนธรรม การศึกษาและความร่วมมือทางวิชาการ เป็นต้น รวมทั้งมีการจัดทำกรอบความร่วมมือและกลไกความสัมพันธ์และการหารือระหว่างกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอาหรับอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่ความสัมพันธ์ในระยะเริ่มต้น (นอกจากกับซาอุดีอาระเบียซึ่งมีปัญหาความสัมพันธ์กับไทยมา 25 ปี)⁴ ส่วนในระดับพหุภาคี ทั้งสองฝ่ายมีความร่วมมือที่ดีในเวทีระหว่างประเทศ ทั้งในสหประชาชาติ เวทีกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-

² สินค้าส่งออกของไทยไปอียิปต์ที่สำคัญ ได้แก่ อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ รถยนต์ ผลิตภัณฑ์ยาง ตู้เย็น ตู้แช่แข็งและส่วนประกอบ เม็ดพลาสติก เครื่องซักผ้าและเครื่องซักแห้ง ด้ายและเส้นใยประดิษฐ์ ยางพารา เป็นต้น

³ Numan Hayimasae, *Thai Government Concerns towards Malay-Muslim Students in Saudi Arabia and Egypt, 1940s-1970s*, Paper presented at the 12th International Conference on Thai Studies, 22-24 April 2557, University of Sydney, pp. 10-11.

⁴ ความตกลงที่สำคัญ เช่น ความตกลงทางการค้า (2527) ความตกลงว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน ความตกลงว่าด้วยการยกเว้นการเก็บภาษีซ้อน (2549) บันทึกความเข้าใจเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการร่วม (JC) ทางการค้า ไทย - อียิปต์ (2528) ขณะที่มีการหารือทวิภาคีที่สำคัญ เช่น Joint Commission (JC) กลไกการหารือระหว่างกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองฝ่าย (Political Consultations) และ Thailand- Egypt Joint Business Council (JBC)

Aligned Movement - NAM) รวมทั้งในระดับภูมิภาค เช่น ในเวทีกรอบความร่วมมือเอเชีย – ตะวันออกกลาง (Middle East Dialogue – AMED) เป็นต้น

ขณะที่ในส่วนของฝ่ายอียิปต์เอง นั้น ในสมัยประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัค ก็ได้เริ่มดำเนินนโยบาย “มองตะวันออก” (Look East Policy) อันมีเป้าหมายขยายความร่วมมือและสร้างความเป็นหุ้นส่วน (partnership) กับประเทศในเอเชีย เช่น จีน อินเดีย เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และไทยเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างทั้งสองฝ่ายมีแนวโน้มที่จะขยายตัวต่อไปได้อีกมาก โดยฝ่ายไทยมีแผนจะกำหนดให้สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร เป็นศูนย์ หรือ Strategic Post ของภูมิภาคตะวันออกกลางด้วย

อย่างไรก็ดี หลังเหตุการณ์ Arab Spring และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอียิปต์จากเหตุการณ์ปฏิวัติ “25 January Revolution” ซึ่งนำไปสู่การพ้นจากอำนาจของอดีตประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัค เมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2554 และเหตุการณ์ความไม่สงบ การใช้ความรุนแรง การชุมนุมประท้วง ตลอดจนการก่อการร้าย การจลาจล และความสับสนวุ่นวายทางการเมืองที่ดำเนินอย่างต่อเนื่องในอียิปต์ในช่วงมากกว่า 3 ปีที่ผ่านมา พร้อมกับที่อียิปต์ต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ⁵ ตลอดจนประสบปัญหาความขัดแย้งแตกแยกแบ่งขั้วเลือกข้างในสังคม (polarization) โดยเฉพาะระหว่างฝ่ายนิยมทางโลกย์ (Secularist) กับฝ่ายอิสลามนิยม (Islamist) และความขัดแย้งทางศาสนาระหว่างชาวคริสต์กับมุสลิม (Sectarian Conflict) ได้ทำให้การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอียิปต์ตามที่มุ่งหวังสะดุดลง ไม่อาจผลักดันให้รุดหน้าได้อย่างเต็มศักยภาพได้ในด้านการเมือง และในด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน⁶ ซึ่งโดยได้ว่า มีสาเหตุจากข้อจำกัดทั้งในส่วนของฝ่ายอียิปต์และในส่วนของฝ่ายไทยเอง กล่าวคืออียิปต์ต้องมุ่งแก้ไขปัญหาการเมืองและเศรษฐกิจภายในประเทศ ส่วนในด้านการต่างประเทศ นั้น อียิปต์ก็ได้เน้นให้ความสำคัญแก่ประเทศต่างๆ ที่จะสามารถสนับสนุนช่วยเหลือตนได้ในระยะเฉพาะหน้าทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก⁷

ในส่วนของประเทศไทยก็ตระหนักว่า ภาวะไร้เสถียรภาพในอียิปต์ทำให้ยากแก่การผลักดันประเด็นสำคัญต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องที่ต้องอาศัยการตัดสินใจทางการเมือง ยิ่งกว่านั้น เมื่อเกิด

⁵ หลัง “การปฏิวัติ” อียิปต์ประสบปัญหาเศรษฐกิจต่างๆ เช่น การสูญเสียเงินสำรองระหว่างประเทศ การลดลงของการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) การสูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยว การย้ายเงินทุนและฐานการผลิตของนักลงทุนต่างประเทศ การลดลงของการส่งออก การชะลอตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจแทบทุกสาขา การขาดสภาพคล่องทางการเงิน การขาดดุลงบประมาณ การเพิ่มขึ้นของอัตราว่างงาน การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง ขาดแคลนกระแสไฟฟ้า การชุมนุมเรียกร้องและนัดหยุดงานของคนงานในแทบทุกสาขาอาชีพ เป็นต้น

⁶ ฝ่ายไทยจึงได้หันไปดำเนินการในด้านที่ในทางทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเรียกว่า เป็นประเด็น “Low Politics” เช่น การส่งเสริมคุ้มครองดูแลนักศึกษาไทยในอียิปต์ และการดำเนินกิจกรรมการทูตวัฒนธรรม เป็นต้น

⁷ อาจจัดลำดับประเทศที่อียิปต์ให้ความสนใจและความสำคัญในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ได้ดังนี้

- * ประเทศที่สามารถให้ความช่วยเหลือทางการเงิน ประเทศผู้บริจาคในระยะเฉพาะหน้าเช่น ซาอุดีอาระเบีย กาตาร์ คูเวต สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ตุรกี ญี่ปุ่น จีน
- * ประเทศที่มีศักยภาพในการลงทุนขนาดใหญ่ เช่น จีน อินเดีย เกาหลีใต้ และกลุ่มสหภาพยุโรป (EU)
- * ประเทศที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์สูง เช่น สหรัฐฯ และรัสเซีย เป็นต้น
- * มิตรประเทศในกลุ่มอาหรับ แอฟริกา และโลกมุสลิม

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทยเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ก็ได้ทำให้ฝ่ายไทยตกอยู่ในภาวะของการเปลี่ยนผ่านและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และต้องมุ่งให้ความสนใจแก่การดำเนินการตามแผนทางการเมือง (Roadmap) รวมทั้งการทำความเข้าใจและการดำเนินการทางการทูตเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ประเทศที่มีท่าทีในทางลบต่อการเข้าแทรกแซงทางการเมืองของฝ่ายทหารของไทย ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ กลุ่มประเทศตะวันตก จึงมีแนวโน้มที่จะเป็นผลให้ขาดแรงขับเคลื่อนและแรงจูงใจในการขับเคลื่อนความสัมพันธ์กับอียิปต์ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

1.1.2 ความสำคัญของปัญหา

การที่อียิปต์มีความสำคัญในหลายด้านทั้งในระดับภูมิภาค และมีบทบาทสำคัญในประเด็นปัญหาระดับโลก ตลอดจนเป็นประเทศอาหรับขนาดใหญ่ที่มีศักยภาพสูงในระยะยาว รวมทั้งเป็นมิตรประเทศของประเทศไทยในกลุ่มอาหรับที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมายาวนานกว่า 60 ปี และมีความร่วมมือต่อกันอย่างรอบด้านที่ครอบคลุมแทบทุกมิติ ตลอดจนยังมีกลไกความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมระหว่างกันที่หลากหลาย นอกจากนั้น อียิปต์ยังมีความสำคัญต่อประเทศไทยในด้านความมั่นคง โดยเฉพาะในด้านการศึกษาของเยาวชนไทยมุสลิมซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประเด็นการแก้ไขปัญหาลี้ภัยขอยแดนภาคใต้ดังกล่าวข้างต้น⁸ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การศึกษาสภาพการณ์ รวมทั้งข้อจำกัดในการดำเนินความสัมพันธ์กับอียิปต์ในช่วงที่ผ่านมา โดยเฉพาะในช่วงหลังเหตุการณ์ Arab Spring เป็นประเด็นสำคัญที่ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ ทั้งนี้ เพื่อพิจารณาหาแนวทางผลักดันการดำเนินความร่วมมือกับอียิปต์ในระยะต่อไป เพื่อมิให้ความสัมพันธ์และความร่วมมือหยุดชะงัก ขาดพลวัต หรือเกิดการถอยห่างออกจากกัน ในขณะที่ทั้งสองประเทศต่างประสบปัญหาภายในและอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

1.2 คำถามในการศึกษา

ผู้ศึกษามีความสนใจว่า ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองดังกล่าว ฝ่ายไทยควรจะมีการบริหารจัดการและผลักดันการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับอียิปต์อย่างไร และควรกำหนดแนวนโยบายและแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับอียิปต์ในปัจจุบันในสมัยของประธานาธิบดี Abdel Fattah Al-Sisi ทั้งในระยะใกล้ ระยะกลาง และระยะยาวอย่างไร และมีมิติความสัมพันธ์ด้านใดที่เด่นชัดที่ไทยมีโอกาสร่วมมือกับอียิปต์ได้มากที่สุดที่จะสามารถผลักดันให้ก้าวหน้าและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อไป

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.3.1 เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และทำความเข้าใจการดำเนินความสัมพันธ์ของไทยต่ออียิปต์ในสมัยประธานาธิบดี Mohamed Morsi (30 มิถุนายน 2555 – 2 กรกฎาคม 2556) และสมัยจอมพล Abdel Fattah Al-Sisi (ตั้งแต่ 3 กรกฎาคม 2556 เป็นต้นมา) ทั้งในด้านโอกาส ปัญหาอุปสรรค

⁸ ปัจจุบันอียิปต์ยังมีตำแหน่งเป็นประธานระดับประมุข (head of states/head of governments) ขององค์การความร่วมมืออิสลาม (Organization of Islamic Organization – OIC) วาระปี 2555-2558 ด้วย

ข้อจำกัด จุดแข็ง และจุดอ่อนในการดำเนินการ และเสนอแนะมาตรการดำเนินการความสัมพันธ์ที่เด่นชัดที่ควรได้รับการส่งเสริม

1.3.2 เพื่อเสนอแนะแนวทางการดำเนินการความสัมพันธ์และความร่วมมือของไทยต่ออียิปต์ ในรัฐบาลประธานาธิบดี Al-Sisi เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อฝ่ายไทย

1.4 ขอบเขตการศึกษา และระเบียบวิธีการศึกษา

1.4.1 ศึกษาและเปรียบเทียบการดำเนินนโยบายและความสัมพันธ์ของไทยต่ออียิปต์ช่วงของประธานาธิบดี Mohamed Morsi (30 มิถุนายน 2555-2 กรกฎาคม 2556) และช่วงรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล Al Sisi (ตั้งแต่ 3 กรกฎาคม 2556 จนถึงกรกฎาคม 2557) โดยมุ่งศึกษาการดำเนินปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ (G-to-G)

1.4.2 เสนอแนะแนวทางในการดำเนินนโยบายของไทยต่ออียิปต์ในสมัยจอมพล Al Sisi

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ผู้ศึกษาใช้การศึกษาเชิงคุณภาพโดยการวิจัยเอกสาร และนำเสนอผลในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (documentary research) ทั้งเอกสารข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ พร้อมทั้งนำเสนอความคิดเห็นจากประสบการณ์ในการทำงานและสังเกตการณ์ของผู้ศึกษาเพื่อประกอบการวิเคราะห์ ประกอบการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับโลกอาหรับโลกมุสลิม และอียิปต์ และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ประจำประเทศไทย เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะเป็นส่วนเสริม หรือเป็นการยืนยัน และเป็นข้อสังเกตเพิ่มเติมจากข้อมูลเอกสาร ที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์และตีความร่วมกัน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการความสัมพันธ์ของไทยต่ออียิปต์ หลังจากเกิดปรากฏการณ์ Arab Spring (หรือหลัง “การปฏิวัติ 25 มกราคม” ในอียิปต์) ทั้งในด้านของโอกาสและปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดในการดำเนินการความสัมพันธ์

1.6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงดำเนินการในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์ในระยะต่อไป

1.7 สมมติฐานการศึกษา

การดำเนินการความสัมพันธ์กับอียิปต์ในช่วงเปลี่ยนผ่านทำได้อย่างจำกัด เนื่องจากอียิปต์ประสบวิกฤตทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ ขณะที่ทั้งสองฝ่ายต่างให้ความสำคัญต่อกันในระดับรอง การดำเนินการความสัมพันธ์ในระยะต่อไป จึงควรมุ่งในความร่วมมือในด้านที่มีศักยภาพและโอกาสสูงที่จะสามารถขยายตัวต่อไปได้อีก ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า ได้แก่ความร่วมมือด้านการทหาร ซึ่งในปัจจุบันทั้งสองฝ่ายมีความสนใจร่วมกันแต่ยังขาดการผลักดันและขับเคลื่อนอย่างจริงจัง

1.8 นิยามศัพท์

Arab Spring ซึ่งนักวิชาการและสื่อมวลชนไทยบางส่วนแปลเป็นภาษาไทยว่า “ฤดูใบไม้ผลิในโลกอาหรับ” หมายถึงเหตุการณ์การลุกฮือของประชาชนอาหรับในตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือเพื่อขับไล่ผู้นำ และเรียกร้องการปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เริ่มตั้งแต่การชุมนุมประท้วงในตูนิเซียเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2553 แล้วลุกลาม หรือเกิดการแพร่ระบาด (domino effect) ในประเทศอาหรับอื่นๆ (เช่น แอลจีเรีย อียิปต์ ลิเบีย เยเมน บาห์เรน และจอร์แดน และการชุมนุมขนาดย่อยในมอริเตเนีย โอมาน ซูดาน ซีเรีย อิรัก เลบานอน และโมร็อกโก รวมทั้งในปาเลสไตน์) โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในตูนิเซีย (ที่เรียกว่า Jasmine Revolution) ทำให้นาย Zine El Abidine Ben Ali ประธานาธิบดีหนีออกนอกประเทศ เหตุการณ์ในอียิปต์ที่เรียกว่า The 25th January Revolution ซึ่งทำให้ประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัคต้องออกจากตำแหน่ง และ “การปฏิวัติประชาชน” (Mukhtar Revolution) ในลิเบียได้นำไปสู่สงครามกลางเมืองและการสิ้นสุดของระบอบกaddafi เป็นต้น ทั้งนี้ การเกิด Arab Spring ในแต่ละประเทศมีเงื่อนไขปัจจัยแตกต่างกัน แต่มีข้อเรียกร้องคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจสรุปได้จากคำขวัญของผู้เข้าร่วมการชุมนุมในประเทศต่างๆ คือ “Bread, Freedom, Social Justice and Dignity”

โลกมุสลิม (Muslim World) หรือ โลกอิสลาม (Islamic World) เป็นคำที่สร้างขึ้นอย่างหลวมๆ มีความหมายทั้งในเชิงวัฒนธรรม และในเชิงภูมิศาสตร์การเมือง (Geo-politics) ครอบคลุมถึงประเทศ และประชาคมผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีมากกว่า 60 ประเทศ ทุกทวีปทั่วโลก รวมทั้งชุมชนชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในประเทศต่างๆ ซึ่งมีได้เป็นประเทศอิสลาม (Islamic Diaspora) เช่น มุสลิมในยุโรป (European Muslims) ในสหรัฐอเมริกา จีน อินเดีย และในไทย เป็นต้น ปัจจุบันประมาณการว่า มีคนมุสลิม คือผู้นับถือศาสนาอิสลามในโลกประมาณ 1,500 ล้านคน หรือประมาณ 1 ใน 5 ของประชากรโลก

ตะวันออกกลาง (Middle East) เป็นคำศัพท์ที่ใช้อย่างหลวมๆ เรียกตามอังกฤษซึ่งมองยุโรปเป็นศูนย์กลาง (euro-centric) มาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 (ประมาณปี 1850) แต่ไม่ได้มีการกำหนดพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อย่างแน่นอนตายตัว ส่วนใหญ่หมายถึง 16 ประเทศดังนี้ 1. บาห์เรน 2. อียิปต์ 3. อิหร่าน 4. อิรัก 5. อิสราเอล 6. จอร์แดน 7. คูเวต 8. เลบานอน 9. โอมาน 10. การ์ตา 11. ซาอุดีอาระเบีย 12. ซูดาน 13. ซีเรีย 14. สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ 15. เยเมน 16. ปาเลสไตน์ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี นักวิชาการบางส่วนและในบางประเทศ เช่น อินเดีย นิยมเรียกภูมิภาคแถบนี้ว่า เอเชียตะวันตก (West Asia) ขณะที่นักรัฐศาสตร์บางส่วน เห็นว่า ตะวันออกกลางหมายถึง บริเวณ “วงพระจันทร์อันสมบูรณ์” (The Fertile Crescent) ได้แก่ อิรัก ซีเรีย เลบานอน และอียิปต์ นอกจากนี้ นักประวัติศาสตร์อังกฤษเคยเรียกตะวันออกกลางว่า “ตะวันออกใกล้” (Near East) หมายถึงอาณาจักรออตโตมาน (Ottoman) และประเทศที่เกิดขึ้นใหม่หลังอาณาจักรออตโตมานล่มสลาย

กลุ่มอิสลามนิยม (Islamist) หมายถึงกลุ่มขบวนการทางสังคมและศาสนาที่ใช้แนวทางหรืออุดมการณ์อิสลามในการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง (Grassroots and Religious Movement) ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่มุ่งนำรูปแบบการเมืองการปกครองบนฐานของอิสลามด้วยการประยุกต์ใช้กฎหมายอิสลาม (Shariah) และการสร้างรัฐอิสลาม (Islamic State) แต่ปฏิเสธการแข่งขันทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา และกลุ่มที่สนับสนุนการต่อสู้ทางการเมืองตามวิถีทาง

ประชาธิปไตย รวมทั้งการเข้าร่วมในการเลือกตั้ง โดยกลุ่มอิสลามนิยมที่มีการจัดตั้งองค์กรเป็นระบบ
กลุ่มแรกได้แก่กลุ่ม Muslim Brotherhood ในอียิปต์ซึ่งก่อตั้งโดย Hassan al-Banna เมื่อปี 1928

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาเห็นว่าแนวคิดเพื่อประกอบการศึกษา วิเคราะห์ และเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือกับอียิปต์ที่อาจปรับใช้ได้ในการศึกษา ได้แก่ แนวคิดหรือแนวทางการดำเนินการทางการทูตที่เรียกว่า “การติดต่ออย่างสร้างสรรค์” หรือ “การเกี่ยวพันอย่างสร้างสรรค์” (“Constructive Engagement”) ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นแนวทางที่ไม่ได้มีเจ้าของทฤษฎี หรือมีความเป็นทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (IR Theory) ที่ได้รับการยอมรับอย่างแท้จริง แต่มีลักษณะเป็นวิธีการ (method) และกระบวนการ (process) ซึ่งจากการสำรวจวรรณกรรมและข้อมูลความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดนี้ พบว่า เมื่อกล่าวถึงวิธีการดำเนินการทางการทูตที่เรียกว่า “Constructive Engagement” แล้ว กรณีการดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตที่มักจะได้รับการหยิบยกเป็นตัวอย่างอยู่เสมอได้แก่

1. กรณีการดำเนินความสัมพันธ์ของรัฐบาลสหรัฐอเมริกากับรัฐบาลสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ (2524-2529) ในสมัยประธานาธิบดี Ronald Reagan ต่อรัฐบาลในระบอบ Apartheid ของสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ในสมัยนายกรัฐมนตรี P.W. Botha และพรรค National Party ในระหว่างปี 2524-2529 ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ว่า ในขณะที่รัฐบาลแอฟริกาใต้ในขณะนั้น ซึ่งเป็นระบอบของชนชั้นนำชาวมิซซา ได้ถูกโดดเดี่ยว ต่อต้าน รวมทั้งถูกคว่ำบาตรทางการทูตและเศรษฐกิจจากนานาประเทศ รวมทั้งสหประชาชาติ จากการใช้นโยบายแบ่งแยกทางเชื้อชาติ/ชาติพันธุ์ (legal system of racial separation) การลิดรอนสิทธิทางการเมืองของคนผิวดำ หรือที่เรียกว่า นโยบาย “เหยียดผิว” รวมทั้งการกระทำต่อคนผิวดำซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งทำให้แอฟริกาใต้ถูกโจมตีเรื่องการกดขี่ข่มเหงคนผิวดำด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติ (racial oppression) การละเมิดสิทธิมนุษยชน และการกระทำอันเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (crime against humanity) หรือกล่าวได้ว่าได้กลายเป็น “แกะดำ” หรือ “จำเลย” ของสังคมโลก นั้น ฝ่ายสหรัฐฯ ยังคงรักษาความเป็น “พันธมิตร” ที่ใกล้ชิดและคงให้การสนับสนุนรัฐบาลแอฟริกาใต้ โดยไม่ได้คว่ำบาตรทางการทูตและเศรษฐกิจ หรือโดดเดี่ยวแอฟริกาใต้ แต่รักษาการติดต่อสัมพันธ์ ตลอดจนการค้า การลงทุนของเอกชนสหรัฐฯ ไว้ (แม้จะแสดงความกังวลต่อการดำเนินการของรัฐบาลแอฟริกาใต้ในบางโอกาส) โดยนาย Chester Crocker ผู้ช่วยรัฐมนตรีต่างประเทศฝ่ายกิจการแอฟริกา (Assistant Secretary of State for African Affairs) ของสหรัฐฯ ได้เรียกแนวทางเช่นนี้ว่า “การติดต่ออย่างสร้างสรรค์” (Constructive Engagement) ในเอกสารที่เขาเป็นผู้จัดทำเพื่อเสนอต่อพลเอก Alexander Haig รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในปี 2524 ที่ชื่อว่า “South Africa : Strategy for Change” โดยให้เหตุผลว่า แนวทางดังกล่าวจะช่วยเปิดและรักษา “หน้าต่างแห่งโอกาส” (“window of opportunity”) ให้สหรัฐฯ สามารถมีอิทธิพลผลักดันให้รัฐบาลแอฟริกาใต้มีการเปลี่ยนแปลง

นโยบาย หรือทำการปฏิรูปทางสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไปซึ่งจะทำให้สหรัฐฯ สามารถรักษาผลประโยชน์ในด้านต่างๆ ของตนได้ในความสัมพันธ์กับแอฟริกาใต้ในบรรยากาศอันเป็นมิตร (“Clearly, the fundamental goal, was the emergence of a South African society, with which the United States can pursue its varied interests in a full and friendly relationship, without constant embarrassment or political damage”)⁹

นอกจากนี้ นาย Crocker เห็นว่าแนวทางนี้จะนำไปสู่การยกเลิกแนวทางการแบ่งผิวหรือระบอบ Apartheid ในที่สุดเมื่อรัฐบาลแอฟริกาใต้ตระหนักด้วยตนเองว่า นโยบายแบ่งผิวได้ก่อความเสียหายร้ายแรงแก่ตนเอง โดยการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการถูกบีบบังคับดังกล่าวจะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระเบียบและยั่งยืน ขณะที่การใช้นโยบายกดดัน คำบาตรและโดดเดี่ยวหรือบีบบังคับในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนการแสดงท่าที หรือโวหารหรือวาทา (rhetoric) ที่แข็งกร้าวต่อแอฟริกาใต้ นั้น สหรัฐฯ เห็นว่า กลับจะไม่เป็นผลดี (counterproductive) ไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ เนื่องจากรัฐบาลแอฟริกาใต้ยังมีความเข้มแข็งทางการเมืองและเศรษฐกิจพอที่จะต้านทานแรงกดดันต่างๆ ได้ และกลับจะทำให้รัฐบาลของนาย P. W. Botha เพิ่มความตึงตังในการยึดแนวทาง Apartheid ยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลเสียต่อประชาชนชาวแอฟริกาใต้เอง พร้อมทั้งอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันทันทีซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาวะไร้เสถียรภาพในแอฟริกาใต้และในภูมิภาคใต้ โดยนาย Crocker ได้ย้ำว่าการใช้แนวทาง Constructive Engagement มีความชอบธรรมเนื่องจาก เป็นการให้ความร่วมมือแก่ระบอบที่กำลังมีการเปลี่ยนผ่านไปทางสร้างสรรค์ (“We can cooperate with a society undergoing constructive change”)

ทั้งนี้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่สหรัฐฯ เลือกใช้แนวทางนี้ได้แก่ การที่ช่วงดังกล่าวอยู่ในยุคของสงครามเย็น และสหรัฐฯ ต้องการให้แอฟริกาใต้เป็นพันธมิตรร่วมต่อต้านสหภาพโซเวียต และคิวบา ตลอดจนสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งกำลังขยายตัวในแอฟริกา เช่น ในแองโกลา โมแซมบิก และนามิเบีย เป็นต้น นอกจากนี้ แอฟริกาใต้ยังเป็นประเทศที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในแอฟริกา และเป็นแหล่งทรัพยากร ธรรมชาติที่สำคัญ เช่น ทองคำ และยูเรเนียม ซึ่งกำลังมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมนิวเคลียร์ของสหรัฐฯ ในขณะเดียวกัน แอฟริกาใต้ยังเป็นมิตรประเทศที่สนับสนุนสหรัฐฯ และฝ่ายโลกตะวันตกในการเข้าร่วมรบในสงครามเกาหลีด้วย สหรัฐฯ จึงต้องการรักษาความสัมพันธ์กับแอฟริกาใต้เอาไว้ใน “ค่ายตะวันตก” เพื่อให้เป็นประเทศพันธมิตรหลักในแอฟริกา ดังที่นาย Crocker ได้กล่าวสรุปถึงเหตุผลที่สหรัฐฯ เลือกดำเนินแนวทางนี้ ว่า

“We do not want to destabilize South Africa or jeopardize our own strategic and economic interest. The power to coerce South Africa is not in our hands.”¹⁰

⁹ Shandra D. Hipp, *Constructive Engagement : Ronald Reagan’s Problematic Policy of Appeasement with South Africa* (Master thesis of Arts in Liberal Studies , Graduate School of Arts and Science, Georgetown University, 2012), p.9.

¹⁰ Ibid., p.37

อย่างไรก็ดี เมื่อกระแสการต่อต้านระบอบ Apartheid และการเคลื่อนไหวของ ขบวนการต่อต้านการเหยียดผิวทั้งในสหรัฐฯ และในระดับสากลเพิ่มสูงขึ้น ได้เป็นผลให้ต่อมารัฐสภา สหรัฐฯ ได้ออกพระราชบัญญัติ Comprehensive Anti-Apartheid Act 1986 ในปี 2529 และได้ทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ ต้องยุติการดำเนินการทางการทูตแบบ “Constructive Engagement” กับ แอฟริกาใต้

ทั้งนี้ เป็นการยากที่จะสรุปว่า แนวทาง Constructive Engagement นี้ ได้มีส่วนทำให้ แอฟริกาใต้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและยกเลิกนโยบาย Apartheid ในปี 2533 และนำไปสู่การ เลือกตั้งประธานาธิบดี ซึ่งกลุ่มขบวนการฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล African National Congress (ANC) ได้รับชัยชนะ และนาย Nelson Mandela ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีในวันที่ 10 พฤษภาคม 2537 อย่างไรก็ดี รัฐบาลสหรัฐฯ ในขณะนั้น ได้ยอมรับว่า แม้นโยบายนี้จะมีข้อจำกัดและไม่ได้รับการ สนองตอบจากรัฐบาลนาย P.W. Botha เท่าที่คาดหวัง แต่ก็นับเป็น “ก้าวแรก” ที่นำไปสู่การให้สิทธิ ทางการเมืองของคนผิวดำ และการปฏิรูปทางการเมืองและสังคมในบางด้าน เช่น การผ่อนคลายการ ควบคุมการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของคนงานชาวผิวดำ การให้คนผิวดำทำงานที่ใช้ฝีมือมากขึ้น และการ ผ่อนคลายให้คนผิวดำเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น กีฬา เป็นต้น

2. การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยและอาเซียน (ASEAN) ต่อสาธารณรัฐแห่งสหภาพ เมียนมาร์ (พม่า) ก่อนที่เมียนมาร์จะเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน นั้น รัฐบาลทหารของพม่านับแต่ยุคนาย พลชอ หม่อง ได้ถูก สหรัฐฯ สหภาพยุโรป และกลุ่มประเทศตะวันตก ใช้นโยบายโดดเดี่ยว และคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อเมียนมาร์ เช่น การห้ามการค้าขาย ห้ามการลงทุนในเมียนมาร์ (พม่า) เพื่อ กีดกันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปให้เป็นประชาธิปไตย และการเคารพสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการปล่อยตัวนางออง ซาน ซูจี ขณะที่ไทยและอาเซียนได้ใช้แนวทาง “การติดต่ออย่าง สร้างสรรค์” (“Constructive Engagement”) ซึ่งเริ่มในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งมีนาย อาสา สารสิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ โดยหลักการสำคัญของแนวทางนี้ได้แก่ การรักษาการติดต่อสัมพันธ์ การมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนกับเมียนมาร์ และการ ยึดแนวทางไม่แทรกแซงกิจการภายใน (non-interference) รวมทั้งการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ ความรุนแรง การปราบปรามประชาชน หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเมียนมาร์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการสนับสนุนผลักดันในการนำเมียนมาร์เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนเมื่อเดือนกรกฎาคม 2540 แม้เรื่องนี้จะถูกคัดค้านและวิพากษ์วิจารณ์จากสหรัฐฯ และกลุ่มประเทศตะวันตกเป็นอย่างมากก็ตาม

ทั้งนี้ กลุ่มอาเซียนได้ให้เหตุผลในการใช้แนวทางดังกล่าวว่า การที่อาเซียนพัฒนา ความสัมพันธ์ หรือยกระดับความสัมพันธ์กับเมียนมาร์ จะสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่าง ค่อยเป็นค่อยไปในระบอบการปกครองของเมียนมาร์ได้ และจะเป็นวิธีการโน้มน้าว จูงใจให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงอย่างนิ่มนวล ละมุนละม่อม ตามวิถีทางของอาเซียน (ASEAN Way) ทั้งนี้ ไทยและ อาเซียน ยังคงอาศัยแนวทาง Constructive Engagement ต่อเมียนมาร์ แม้ในบางช่วง จะเปลี่ยน เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เช่น Flexible Engagement ในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ของไทย ที่มีนาย สุรินทร์ พิศสุวรรณ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 2541 ซึ่งเสนอว่า ประเทศอาเซียน ควรสามารถพูดคุยปรึกษาหารือในประเด็นปัญหาภายในของประเทศสมาชิกที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่ม ประเทศอาเซียนด้วยกันได้ และแนวทาง Enhanced Interaction เสนอโดยนาย Ali Alatas

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินโดนีเซีย (ซึ่งมีสาระหลักเช่นเดียวกับ Flexible Engagement และสมาชิกอาเซียนส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นถ้อยคำที่มีนัยทางบวกมากกว่า Flexible Engagement) ทั้งนี้ กล่าวได้ว่า แนวทางดังกล่าวมีฐานทางความคิดเดียวกับนโยบาย Constructive Engagement¹¹

ปัจจุบัน อาเซียนยังคงเห็นว่าแนวทางของตนได้มีส่วนสำคัญซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเมียนมาร์ เกิดการปฏิรูปทางการเมือง และการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้แก่ฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล การปล่อยนักโทษการเมือง รวมทั้งการปล่อยตัวนางออง ซาน ซูจี รวมทั้งการกำหนดแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจ สังคมด้วยมาตรการต่างๆ ที่กำลังดำเนินอยู่ในเมียนมาร์

นอกจากกรณีตัวอย่างทั้ง 2 กรณีดังกล่าวแล้ว การดำเนินการทางการทูตตามแนวทาง “การติดต่ออย่างสร้างสรรค์ หรือ Constructive Engagement” ที่ถูกอ้างอิงอย่างกว้างขวางในระยะปัจจุบันได้แก่ การพยายามเข้าหากัน (outreach/ reach out) ของอิหร่านกับสหรัฐฯ จากการที่นาย Hassan Rouhani ประธานาธิบดีอิหร่าน ได้แสดงท่าทีต่อสาธารณะว่าต้องการมีการติดต่อที่สร้างสรรค์ (“constructive engagement”) กับสหรัฐฯ บนพื้นฐานของความเสมอภาคและการให้เกียรติซึ่งกันและกัน¹² หลังจากที่ได้มีความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันอย่างยาวนานมาเป็นเวลา 34 ปี นับตั้งแต่การปฏิวัติอิสลามในอิหร่าน (Islamic Revolution) และสหรัฐฯ ได้ใช้แนวทางกดดัน โดดเดี่ยว ปิดล้อม คว่ำบาตรอิหร่านอย่างต่อเนื่อง โดยสหรัฐฯ ได้แสดงการสนองตอบที่จะมีการเกี่ยวพันที่สร้างสรรค์กับฝ่ายอิหร่าน และน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการปรับท่าทีเข้าหากันและได้นำไปสู่การเจรจาด้วยโครงการนิวเคลียร์ของอิหร่านกับกลุ่ม P5+1 ในปี 2556 และการเจรจาต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การทำข้อตกลง (Comprehensive Agreement) ว่าด้วยโครงการนิวเคลียร์อิหร่านซึ่งกำลังดำเนินไปอยู่ในปัจจุบัน

จากตัวอย่างดังกล่าว อาจสรุปลักษณะสำคัญของการดำเนินการทางการทูตตามแนวทางของ “การติดต่ออย่างสร้างสรรค์” หรือ Constructive Engagement” ได้ดังนี้

1. เป็นแนวทางในการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศเป้าหมาย ซึ่งอาจเป็นประเทศที่มีปัญหาในสายตาของหลายประเทศ เช่น ปัญหาการขาดความชอบธรรม การละเมิดหลักการสิทธิมนุษยชน หลักการประชาธิปไตย (Democracy Deficit) โดยเลือกใช้วิธีการแบบ pragmatism เช่น การแสดงความเข้าใจในบริบทและสภาพการณ์เงื่อนไขของประเทศดังกล่าว มากกว่ายึดอุดมการณ์ทางการเมืองหรืออุดมคติเป็นที่ตั้ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การรักษาการติดต่อไว้ เพื่อเปิดช่องให้สามารถติดต่อสื่อสารและโน้มน้าวให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ หรือกล่าวได้ว่า เป็นวิธีการแบบใช้การจูงใจมากกว่าการกดดัน (“Persuasion over Pressure”)

¹¹ สรินดา อารีธรรมศิริกุล, แกะเทาะเปลือกอาเซียน : Constructive Engagement นโยบายเปลี่ยนหน้า? [ออนไลน์], แหล่งที่มา [http:// www.Siamintelligence.com/constructive-engagement-p](http://www.Siamintelligence.com/constructive-engagement-p); เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, พม่าผ่าเมือง (กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2553).

¹² Hassan Rouhani, President of Iran Hassan Rouhani : Time to engage , The Washington Post [Online], September 19, 2013, Available from <http://www.washingtonpost.com/...rouhani>.

2. เป็นแนวทางที่ใช้การให้สิ่งตอบแทน (incentive) เพื่อโน้มน้าวใจ ซึ่งขณะเดียวกันก็จะเป็นการสร้างแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม เช่น การปฏิรูป อย่างค่อยเป็นค่อยไป แทนการใช้ไม้แข็ง เช่น การคว่ำบาตร การเผชิญหน้า การใช้ความแข็งกร้าว การตัดสัมพันธ์ หรือการโดดเดี่ยว

3. มีการแสดงการสนับสนุนช่วยเหลือทั้งในเชิงรูปธรรม และในเชิงสัญลักษณ์ เพื่อให้กำลังใจในการเปลี่ยนผ่านโดยเว้นจากการแทรกแซงกิจการภายใน ขณะเดียวกันก็อาจ ต้องแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่างในประเด็นที่ไม่อาจเห็นพ้องต้องกันได้

4. อาจใช้การเจรจา ปรีชาหาหรืออย่างไม่เป็นทางการ หรือการมี dialogue ทางลับ หรือการใช้ quiet diplomacy ในประเด็นละเอียดอ่อนแทนการใช้ช่องทางทางการทูตอย่างเป็นทางการ

5. การใช้แนวทาง Constructive Engagement เป็นการมองภาพรวมความสัมพันธ์ในหลายมิติ และมองในระยะยาว และหวังผลการเปลี่ยนแปลงและผลประโยชน์ในระยะกลางและระยะยาวมากกว่าการหวังผลในระยะสั้น

ทั้งนี้ การใช้แนวทาง Constructive Engagement กับประเทศที่มีปัญหาที่เรียกว่า ปัญหาด้านความชอบธรรม (Legitimacy Deficit) หรือปัญหาด้านการขาดความเป็นประชาธิปไตย (Democracy Deficit) อาจมีจุดอ่อนจากความเสี่ยงที่จะถูกตีความว่า เป็นการให้การสนับสนุน หรือการยินยอมอย่างไร้หลักการ (appeasement) ได้ เช่น อาจถูกกล่าวหาว่า ให้การสนับสนุนเผด็จการ หรือสนับสนุนการละเมิดหลักการประชาธิปไตย และหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อหวังผลประโยชน์ (ทางเศรษฐกิจ การเมือง ยุทธศาสตร์) จนละเลยหลักการที่ถูกต้องในทางจริยธรรมทางการเมือง ดังเช่นที่สหรัฐฯ ถูกวิพากษ์วิจารณ์โจมตีอย่างกว้างขวางจากการใช้แนวทางนี้ในการดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐบาลระบอบ Apartheid ของแอฟริกาใต้ในช่วงปี 2524-2529

2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ Arab Spring มีอยู่เป็นจำนวนมากในภาษาอังกฤษ และภาษาอาหรับ อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาไม่พบงานเขียน งานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินความสัมพันธ์ของประเทศไทยกับอียิปต์ภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าวโดยตรง อย่างไรก็ตาม งานเขียนและการศึกษาซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า จะสามารถช่วยในการให้ความเข้าใจบางแง่มุมและใช้ประกอบการพิจารณาวิเคราะห์ในหัวข้อที่ศึกษาได้ ได้แก่

2.2.1 รังสรรค์ มณีโรจน์ รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารการทูตรุ่นที่ 5 ปี 2556 เรื่องการเปลี่ยนแปลงในลิเบียภายหลังปรากฏการณ์ Arab Spring กับโอกาสของไทย

ได้ศึกษาและเสนอแนะแนวทางในการดำเนินความสัมพันธ์กับลิเบียในยุคหลังเหตุการณ์ Arab Spring โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกัน โดยผู้ศึกษาเห็นว่า ปัญหาการเมืองและความไร้เสถียรภาพในลิเบียทำให้ออกาสในการส่งเสริมความสัมพันธ์ในทางการเมืองและการทูตมีข้อจำกัด แต่ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของลิเบียที่หันมาใช้แนวทางเศรษฐกิจแบบการตลาดเสรี แทนระบบเศรษฐกิจที่ควบคุมโดยรัฐจะทำให้ไทยมีโอกาสทางเศรษฐกิจ ฝ่ายไทยจึงควรมุ่งดำเนินนโยบายในการส่งเสริมความร่วมมือและโอกาสทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนในลิเบียเป็นอันดับต้น

2.2.2 ดาว วิบูลย์พาณิชย์ รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 3 เรื่อง สถานการณ์การประท้วงในโลกอาหรับ กรณีศึกษาบahrain ผลกระทบต่อไทย และการกำหนดท่าทีของไทย

ได้ศึกษาเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงครั้งใหญ่ในบahrain ที่เรียกว่า Pearl Square Revolt เมื่อปี 2554 ทั้งในด้านสาเหตุ ผลกระทบต่อการเมืองภายในและสถานะทางการเมืองของราชวงศ์ Al Khalifa ของบahrain และผลกระทบต่อไทย โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่อง การทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) ประกอบด้วยประเด็นด้านความเป็นพลเมือง (citizenship) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ (socio-economic change) และบทบาทของอิสลาม (role of Islam) ผลการศึกษาพบว่า เหตุการณ์ประท้วงมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่าย ซึ่งที่ผ่านมามีความใกล้ชิดกันเป็นอย่างมากโดยเฉพาะระหว่างนายกรัฐมนตรีบahrain กับฝ่ายไทยในกรอบของ OIC โดยเป็นผลให้ฝ่ายบahrain มุ่งให้ความสำคัญต่อปัญหาภายใน ทำให้ไทยไม่สามารถดำเนินความสัมพันธ์กับบahrain ได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ การที่นายกรัฐมนตรีบahrain ตกเป็นเป้าโจมตีว่าเกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชัน และความแตกแยกในราชวงศ์บahrain ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าความสัมพันธ์กับไทย ผู้ศึกษาจึงเสนอแนะการดำเนินนโยบายของไทยต่อบahrain ได้แก่ การสนับสนุนราชวงศ์ Al Khalifa การสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกพระราชวงศ์พระองค์อื่น นอกเหนือจากนายกรัฐมนตรีบahrain การรักษาสมดุลในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่าน และชาอูตืออาระเบีย การรักษาความสัมพันธ์ไม่ให้ถดถอยโดยการแลกเปลี่ยนการเยือน และการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานของบahrain เพื่อช่วยดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนไทยในบahrain เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ เป็นต้น

2.2.3 จรัญ มะลูลีม (2556) Arab Spring : การลุกฮือที่เปลี่ยนโฉมหน้าของโลกอาหรับ

ศึกษาเหตุการณ์ Arab Spring ในประเทศต่างๆ เช่น ตูนิเซีย ลิเบีย เยเมน ซีเรีย และอียิปต์ โดยในส่วนของอียิปต์ ผู้เขียนเห็นว่า การลุกฮือของประชาชนจนสามารถโค่นล้มประธานาธิบดี Hosni Mubarak ได้ และนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “Islamist Spring” กล่าวคือ การขึ้นครองอำนาจทางการเมืองเป็นครั้งแรกของกลุ่มอิสลามนิยมนำโดยประธานาธิบดี Mohamed Morsi ผ่านการเลือกตั้ง แต่ก็กลับถูกฝ่ายทหารยึดอำนาจเมื่อ 3 กรกฎาคม 2556 นั้น ยังต้องติดตามพัฒนาการต่อไปว่า จะเป็นการสิ้นสุด หรือการเริ่มต้นใหม่ของ Arab Spring ทั้งนี้ จรัญฯ เห็นว่า การถูกโค่นอำนาจของ Morsi เกิดจากความล้มเหลวในการตอบสนองความคาดหวังของประชาชนจำนวนมาก และการมุ่งรักษาอำนาจและรวบอำนาจมากกว่า การพยายามตอบสนองเป้าหมายของ “การปฏิวัติ 25 มกราคม” (Bread, Freedom and Social Justice)

2.2.4 Tariq Ramadan (2012) The Arab Awakening : Islam and the New Middle East

ได้ศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ Arab Spring หรือ Arab Awakening และเห็นว่า การลุกฮือ (uprising) ของชาวอาหรับครั้งนี้ยังไม่ใช่ “การปฏิวัติ” เนื่องจากยังไม่มีผลเปลี่ยนแปลงระเบียบทางการเมือง และอำนาจในทางเศรษฐกิจ และยังไม่ถึงขั้นสิ้นสุดที่แน่ชัดแต่จะคลี่คลายต่อไป โดยประเด็นที่ Ramadan ให้ความสนใจเป็นพิเศษได้แก่ บทบาทของศาสนาในสังคม

อาหรับมุสลิมในระยะต่อจากนี้ รวมทั้งบทบาทของกลุ่ม Islamist หรือกลุ่ม Political Islam โดยเฉพาะในความสัมพันธ์กับตะวันตก (the West) ทั้งนี้ Ramadan เห็นว่า Arab Awakening ไม่ได้เป็นผลจากปฏิบัติการของตะวันตก แม้ประเทศตะวันตกจะมีความพยายามที่จะกำหนดทิศทางของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็ตาม นอกจากนั้น เหตุการณ์นี้ไม่ได้เป็นผลงานของฝ่าย Islamist แต่สะท้อนให้เห็นว่า ชาวมุสลิมในโลกอาหรับมีความปรารถนาในคุณค่า หรือค่านิยมเรื่องอิสราฟ สิทธิเสรีภาพ และประชาธิปไตย แม้จะเป็นค่านิยมตะวันตกก็ตาม

2.2.5 Hazem Kandil (2012) Soldiers, Spies and Statemen : Egypt's Road to Revolt

ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองอียิปต์ และอธิบายว่า หลังจากที่อียิปต์ได้เปลี่ยนแปลงเป็นระบอบสาธารณรัฐจากการโค่นล้มกษัตริย์ Farouk โดยคณะนายทหารที่เรียกว่า ขบวนการ Free Officers เมื่อปี 2495 เป็นต้นมา นั้น ลักษณะสำคัญทางการเมืองของอียิปต์ได้แก่ การต่อสู้เพื่อครองอำนาจระหว่าง 3 ฝ่าย ประกอบด้วยฝ่ายทหาร ฝ่ายการเมืองนำโดยประธานาธิบดี และฝ่ายความมั่นคง (ตำรวจ ตำรวจลับ หน่วยงานข่าวกรอง) โดยฝ่ายทหารมีอำนาจสูงสุดในทศวรรษที่ 1950-1960 อย่างไรก็ดี หลังจากที่ประธานาธิบดีอันวาร์ซาดัต และประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัค ได้หันไปใช้กลไกตำรวจ หน่วยข่าวกรอง และกระทรวงมหาดไทย เป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจและควบคุมประชาชน และฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา ฝ่ายทหารได้ถูกลดบทบาททางการเมืองลง แต่ก็ได้หันไปขยายบทบาทและผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจจนสามารถสร้างอาณาจักรทางธุรกิจของตนได้ ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า การที่ประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัค ได้ถูกโค่นล้มจากการประท้วงของมวลชนเป็นเวลาเพียง 18 วัน ก็เนื่องจากได้ถูกทอดทิ้งจากฝ่ายทหารซึ่งไม่พอใจในนโยบายของมุบารัค โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการที่ประธานาธิบดีมุบารัคพยายามจะผลักดันให้นาย Gamal Mubarak บุตรชายขึ้นสืบทอดอำนาจในตำแหน่งประธานาธิบดี นอกจากนี้ ผู้เขียนเห็นว่าการพ้นจากอำนาจของมุบารัค ได้ทำให้ฝ่ายทหารได้รับการยอมรับว่า เป็นผู้ที่ยืนอยู่ข้างประชาชน ในช่วงเหตุการณ์ Arab Spring จากการมีแถลงการณ์(เมื่อ 31 มกราคม 2554) ว่า ทหารจะปกป้องผู้ชุมนุมและจะไม่ใช้ความรุนแรงต่อประชาชน ขณะที่การยึดอำนาจจากประธานาธิบดี Mohamed Morsi ได้ทำให้ความนิยมที่มีต่อฝ่ายทหารเพิ่มสูงขึ้น โดยเห็นว่าเป็นการกอบกู้ประชาธิปไตยให้พ้นจากอำนาจอิทธิพลของกลุ่ม Muslim Brotherhood ซึ่งประชาชนในวงกว้างเห็นว่าไม่ได้ปกครองประเทศอย่างเป็นทางการโดยแท้จริงแม้จะมาจาก การเลือกตั้งก็ตาม

2.2.6 Steven A. Cook (2011) The Struggle for Egypt : From Nasser to Tahrir Square

ผู้เขียนได้ศึกษาการเมืองอียิปต์ตั้งแต่สมัยประธานาธิบดี Gamal Abdel Nasser จนถึงเหตุการณ์ “การปฏิวัติ 25 มกราคม” ในปี 2554 และอธิบายว่า สภาพการณ์การเมืองของอียิปต์ที่ผ่านมาเป็นผลจากการต่อสู้ของกลุ่มการเมืองฝ่ายต่างๆ ที่สำคัญได้แก่ กลุ่มแนวทางชาตินิยม กลุ่มแนวทางสังคมนิยมอาหรับที่เรียกว่ากลุ่มนิยมนัสเซอร์ (Nasserism) และกลุ่มเสรีนิยม เป็นต้น นอกจากนั้น ยังเป็นผลจากการต่อสู้แข่งขันของอำนาจภายนอก ที่สำคัญได้แก่ สหรัฐฯ อังกฤษ และสหภาพโซเวียตตั้งแต่สมัยอาณานิคม จนถึงยุคสงครามเย็น ทั้งนี้ Steven A. Cook เห็นว่า เหตุการณ์ Arab Spring ในอียิปต์มิใช่เพียงการต่อต้านประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัค แต่เป็นการต่อต้านระบอบ

การเมืองอำนาจนิยม (authoritarian) ทั้งระบบ และเป็นการแสดงความต้องการจัดระเบียบทางการเมืองใหม่ในอียิปต์ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า แม้ชาวอียิปต์จะประสบความสำเร็จในการโค่นล้มมูบารัค และทำให้มีความหวังมากขึ้นว่า จะสามารถสร้างระบอบการเมืองใหม่และสร้างคัมภีร์ที่ดีขึ้นได้ แต่การที่การต่อสู้ระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่ผ่านมาได้สะท้อนว่า ยากที่กลุ่มการเมืองแต่ละฝ่าย และประชาชนโดยรวมจะสามารถมีฉันทามติร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางสังคมการเมืองที่พึงปรารถนา ดังนั้น การเมืองของอียิปต์ต่อจากนี้จึงยังอาจพลิกผันไปได้อีกมาก เป็นสิ่งที่ไม่อาจหยั่งรู้ได้ (unknownable) และจะดำเนินไปเช่นนี้ต่อไปอีกระยะหนึ่ง

2.3 สรุปกรอบแนวคิด

ผู้ศึกษาจะใช้แนวคิดเรื่อง “การติดต่ออย่างสร้างสรรค์” (Constructive Engagement) ดังกล่าวข้างต้น ในการวิเคราะห์ว่า ประเทศไทยจะสามารถใช้แนวทางนี้ในการดำเนินความสัมพันธ์กับอียิปต์ซึ่งกำลังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านทางทางการเมือง และยังมีความไม่แน่นอนในอนาคตทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างไร ทั้งนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า ตามแนวทางนี้ ปัจจัยที่จะทำให้การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประเทศที่อยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านดังเช่นอียิปต์ประสบความสำเร็จ ได้แก่

2.3.1 การรักษาการติดต่อ และปฏิสัมพันธ์กับฝ่ายอียิปต์ไว้ เพื่อมิให้ความร่วมมือชะงักงันหรือถดถอยลง จนขาดพลวัต หรือเกิดการถอยห่างจากกัน (Mutual Disengagement) โดยการแสดงความเข้าใจ และให้ความช่วยเหลือทั้งในเชิงสัญลักษณ์ และการเป็น “ผู้ให้” ในทางรูปธรรมที่เป็นไปได้

2.3.2 การมองภาพรวมความสัมพันธ์ในหลายมิติ และมองในระยะยาว และไม่มุ่งเล็งผลประโยชน์ที่จะได้รับเฉพาะหน้า

2.3.3 ในระยะสั้น นั้น ควรมุ่งเน้นขยายความร่วมมือในด้านที่สภาพการณ์ บริบท และเงื่อนไขในระยะเปลี่ยนผ่านจะเอื้ออำนวยให้ดำเนินการได้ เพื่อมิให้สูญเสียโอกาส โดยเฉพาะการมุ่งส่งเสริมความร่วมมือที่มีศักยภาพ มีโอกาสที่เด่นชัดซึ่งที่ผ่านมามีได้แต่ไม่มีการดำเนินการผลักดันอย่างเต็มที่

บทที่ 3 ผลการศึกษา

ในการศึกษาการดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์ในสมัยประธานาธิบดี Mohamed Morsi และในสมัยประธานาธิบดี Abdel Fattah Al-Sisi เพื่อตอบโจทย์หรือพิสูจน์สมมติฐานซึ่งผู้ศึกษาตั้งไว้ว่า การดำเนินความสัมพันธ์กับอียิปต์ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ Arab Spring เป็นต้นมา โดยเฉพาะในทางการเมืองและเศรษฐกิจทำได้อย่างจำกัด ฝ่ายไทยจึงควรมุ่งการขยายความร่วมมือในด้านอื่นที่มีศักยภาพและมีโอกาสสูง แต่ที่ผ่านมายังขาดแรงผลักดันที่เพียงพอ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าได้แก่ความร่วมมือในด้านการทหาร นั้น ผู้ศึกษาได้เริ่มต้นโดยการทำความเข้าใจในสภาพการณ์ของความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอียิปต์ในช่วงก่อนหน้านั้น เพื่อศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นว่า มีความแตกต่างอย่างไรกับการดำเนินความสัมพันธ์ภายหลังเกิดเหตุการณ์ Arab Spring ในช่วงต้น (กุมภาพันธ์ 2554-มิถุนายน 2555) และในสมัยของประธานาธิบดี Morsi และประธานาธิบดี Al-Sisi ทั้งนี้โดยการศึกษาข้อมูล ข่าวสาร เอกสารปฐมภูมิและเอกสารชั้นรอง รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และการสังเกตการณ์จากประสบการณ์การทำงานของผู้ศึกษาที่ผ่านมา สรุปผลการศึกษา และวิเคราะห์ได้ตามลำดับการนำเสนอ ดังนี้

1. การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอียิปต์ก่อนเกิดเหตุการณ์ Arab Spring หรือในช่วงของประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัค และข้อจำกัดในการดำเนินการ
2. การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอียิปต์ในช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ Arab Spring หรือในระหว่างที่อียิปต์อยู่ภายใต้การปกครองของคณะทหาร (Supreme Council of the Armed Forces –SCAF) และข้อจำกัด
3. การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยในสมัยประธานาธิบดี Mohamed Morsi และข้อจำกัดในการดำเนินการ
4. การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยในสมัยประธานาธิบดี Abdel Fattah Al-Sisi และข้อจำกัดในการดำเนินการ
5. โอกาสความเป็นไปได้ในการเสริมสร้างความร่วมมือทางการเมืองการทหาร

3.1. สภาพการณ์ของความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์ก่อนเกิดปรากฏการณ์ Arab Spring หรือในช่วงก่อนการลงจากอำนาจของอดีตประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัค

นับแต่ที่ประเทศไทยกับสาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ (Arab Republic of Egypt) ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2497 (ความสัมพันธ์จะครบรอบ 60 ปีในปี 2557 โดยอียิปต์นับเป็นประเทศแรกในกลุ่มประเทศอาหรับที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศไทย) ตลอดระยะเวลากว่า 60 ปีที่ผ่านมา นั้น ความสัมพันธ์และความร่วมมือทวิภาคีระหว่างกันได้ดำเนินมาอย่างราบรื่นและขยายขอบเขตและมิติของความร่วมมืออย่างกว้างขวางมาตามลำดับ

นอกจากนั้น ทั้งสองฝ่ายยังให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันในเวทีระหว่างประเทศ เช่น ในองค์กรและกลไกต่างๆ ของสหประชาชาติ และในระดับภูมิภาค เช่น ในกรอบของความร่วมมือเอเชีย – ตะวันออกกลาง หรือ Asia-Middle East Dialogue (AMED) ซึ่งไทยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระดับรัฐมนตรีครั้งที่ 3 (AMED III) เมื่อ 15-16 ธันวาคม 2553 และในเวทีของกลุ่มประเทศที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement- NAM) เป็นอย่างดี เป็นต้น¹³

3.1.1 ภาพรวมและลักษณะสำคัญในความสัมพันธ์และความร่วมมือ

ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่ายนับได้ว่ามีความก้าวหน้าและขยายตัวมาอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการมีความสัมพันธ์และมีกลไกความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมในมิติต่างๆ ดังนี้

3.1.1.1 การมีกลไกความร่วมมือระดับทวิภาคีที่กว้างขวางครอบคลุม

กล่าวได้ว่า มากกว่าที่ประเทศไทยมีกับประเทศอาหรับอื่นๆ ได้แก่ การประชุมคณะกรรมการความร่วมมือทวิภาคีไทย – อียิปต์ (Thai – Egyptian Joint Commission-JC) ซึ่งจัดตั้งเมื่อปี 2532 ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองฝ่ายเป็นประธานร่วม และที่ผ่านมาได้จัดประชุมแล้วสองครั้ง เมื่อปี 2546 และปี 2549 (จัดที่กรุงไคโรทั้งสองครั้ง) โดยทั้งสองฝ่ายได้ใช้เวที JC เป็นเวทีในการปรึกษาหารือว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคีทุกมิติ รวมทั้งในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมุมมองเกี่ยวกับประเด็นภูมิภาค และประเด็นระดับโลก (Global Issues)¹⁴

นอกจากนั้น ยังมีกลไกการหารือที่เรียกว่า Political Consultations จัดตั้งเมื่อปี 2546 ซึ่งมีประธานในระดับปลัดกระทรวงการต่างประเทศ หรือผู้แทน เพื่อให้สามารถประชุมหารือกันได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น จากการที่รัฐมนตรีต่างประเทศทั้งสองฝ่ายมักมีการภิเษมกันซึ่งเป็นการยากที่จะจัดการประชุม JC ได้อย่างสม่ำเสมอ¹⁵

3.1.1.2 การมีกรอบ (legal framework) ของความร่วมมือหลากหลายมิติ

¹³ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร, ความสัมพันธ์ ไทย-อียิปต์ [ออนไลน์], 8 มกราคม. 2557, แหล่งที่มา <http://thaiembassy.org/cairo/th/relation>.

¹⁴ ในการประชุมคณะกรรมการความร่วมมือครั้งที่ 2 ที่กรุงไคโร เมื่อ 28-29 มกราคม 2549 โดยฝ่ายไทยมีนายกันตธีร์ ศุภมงคล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นประธานและฝ่ายอียิปต์มีนาย Ahmed About Gheit เป็นประธานร่วม ทั้งสองฝ่ายได้หารือกันทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และประเด็นภูมิภาค โดยผลการประชุมที่สำคัญได้แก่ การกำหนดอุตสาหกรรมและธุรกิจสาขาเป้าหมายที่จะขยายความร่วมมือกัน 8 สาขา ได้แก่ อาหาร อัญมณี ยานยนต์และชิ้นส่วน สิ่งทอ วัสดุก่อสร้าง เครื่องหนัง เครื่องไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ และการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ได้ตกลงที่จะเป็นประตูทางเศรษฐกิจในภูมิภาคให้แก่กันและกัน โดยอาศัยประโยชน์จากความตกลงเขตการค้าเสรีต่างๆ ของแต่ละฝ่าย เช่น ความตกลง AFTA ที่ไทยเป็นภาคีและความตกลง COMESA หรือ Common Market for Eastern and Southern Africa ที่อียิปต์เป็นภาคี เป็นต้น

¹⁵ ที่ผ่านมามีการจัดประชุม Political Consultations มาแล้ว 4 ครั้ง การประชุมครั้งที่ 4 จัดขึ้นที่กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2553 โดยฝ่ายอียิปต์มีเอกอัครราชทูต Ahmed Fathalla ผู้ช่วยรัฐมนตรีต่างประเทศฝ่ายกิจการเอเชีย (Assistant Minister for Asian Affairs) เป็นประธาน และฝ่ายไทยมีนายอภิชาติ ชินวรรโณ รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศเป็นประธาน ซึ่งนอกจากได้พิจารณาภาพรวมความร่วมมือทวิภาคีในประเด็นต่างๆ แล้วยังได้หารือเกี่ยวกับประเด็นภูมิภาค เช่น กระบวนการสันติภาพตะวันออกกลาง และพัฒนาการในอาเซียน ตลอดจนการสนับสนุนของไทยต่ออียิปต์ในการเลือกตั้งตำแหน่งผู้อำนวยการใหญ่ของ UNESCO เป็นต้น

ซึ่งกล่าวได้ว่า ไทยมีความตกลง หรือการจัดทำบันทึกความเข้าใจด้วยความร่วมมือ (MOU) ด้านต่างๆ กับอียิปต์มากกว่าที่ไทยมีกับประเทศอาหรับทุกประเทศ รวมทั้งในด้านวัฒนธรรม การค้า การลงทุน การบิน การพัฒนา การแลกเปลี่ยนระหว่างกระทรวงการต่างประเทศ การแลกเปลี่ยนระหว่างสถาบันด้านการอบรมนักการทูต (Egypt-Thailand Exchange Programme –ETEP) และความตกลงในการสถาปนาความร่วมมือด้านการข่าวระหว่างสำนักข่าวกรองของไทยกับ Egyptian General Intelligence Service (EGIS) ของอียิปต์ เมื่อปี 2546 เป็นต้น¹⁶ นอกจากนี้ ยังมีร่างความตกลงและบันทึกความเข้าใจที่กำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการเจรจาอีกหลายฉบับอีกด้วย¹⁷

3.1.1.3 การมีกลไกความร่วมมือระหว่างภาคเอกชน

โดยองค์กรเอกชนทั้งสองฝ่ายนำโดยสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กับสมาชิกรักอียิปต์ (Egyptian Businessmen Association–EBA) ได้ร่วมกันจัดตั้งสมาชิกรัก (Joint Business Council) เมื่อปี 2551 และมีการร่วมจัดกิจกรรมและแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกันเป็นระยะ ซึ่งสะท้อนการให้ความสำคัญต่อกันระหว่างทั้งสองประเทศในด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน¹⁸ นอกจากนี้ ไทยยังมีสำนักงานส่งเสริมการค้าต่างประเทศประจำกรุงไคโรของกระทรวงพาณิชย์ ทำหน้าที่สนับสนุนการค้าการส่งออกให้แก่ภาคเอกชนไทย และการติดต่อทางธุรกิจให้เอกชนอียิปต์ด้วย

3.1.1.4 การมีการปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนการเยือนระดับสูงเป็นระยะและระดับต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

โดยมีการเยือนของฝ่ายไทยทั้งในระดับสมาชิกราชวงศ์ บุคคลสำคัญในรัฐบาล ภาคราชการ ภาครัฐสภา (ซึ่งมีกลุ่มมิตรภาพรัฐสภาไทย-อียิปต์ด้วย) ฝ่ายตุลาการ ผู้นำฝ่าย

¹⁶ ความตกลงที่สำคัญ เช่น ความตกลงทางวัฒนธรรม (2519) ตกลงทางการค้า (2527) หนังสือแลกเปลี่ยน (Exchange of Note) เพื่อจัดตั้ง JC (2532) ความตกลงส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน (2543) ความตกลงว่าด้วยการเว้นการเก็บภาษีซ้อน (2549) ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนา (2555) บันทึกความเข้าใจระหว่างสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการกับสถาบันการทูตศึกษาของกระทรวงการต่างประเทศอียิปต์ (2550)

¹⁷ ความตกลงที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาจัดทำ เช่น ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือในสาขาการต่อต้านอาชญากรรม บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านสาธารณสุข บันทึกความเข้าใจว่าด้วยการยกเว้นการตรวจลงตราสำหรับผู้ถือหนังสือเดินทางทูตและราชการ และแผนปฏิบัติการว่าด้วยความร่วมมือทางวัฒนธรรม (Executive Programme on Cultural Cooperation) เป็นต้น

¹⁸ อียิปต์นับเป็นตลาดใหญ่ของไทยในตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือ (ประชากรประมาณ 90 ล้านคน ในปี 2555 ไทยกับอียิปต์มีมูลค่าการค้ารวม 1,009.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ไทยส่งออก 964 ล้านดอลลาร์สหรัฐ นำเข้า 45.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ไทยได้ดุลการค้า 918.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สินค้าออกที่สำคัญของไทย ได้แก่ อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป รถยนต์ ผลิตภัณฑ์ยาง ตู้เย็น/ตู้แช่แข็ง เป็นต้น ส่วนสินค้านำเข้าสำคัญ ได้แก่ ปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช ด้ายและเส้นใย เครื่องจักรไฟฟ้า ผ้าผืน เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ เป็นต้น ทั้งนี้ การค้าสองฝ่ายในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มีแนวโน้มขยายตัวต่อเนื่องจากที่ในปี 2552 มีมูลค่ารวม 361.21 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ทหาร ฝ่ายความมั่นคง ผู้นำศาสนา และองค์กรอื่นๆ รวมทั้งองค์กรอิสระ เช่น สำนักงาน ปปช.¹⁹ อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในฝ่ายอียิปต์จะมีการเยือนไทยในระดับสูงไม่มากนัก²⁰ และขาดช่วงมาเป็นเวลานาน โดยการเยือนระดับสูงครั้งล่าสุดของฝ่ายอียิปต์ ได้แก่ การเยือนของ นายมุฮัมหมัด ซัยยิด ตันตาวี (Sheikh Muhammad Sayid Tantawy) ผู้นำสูงสุดทางศาสนาอิสลามของอียิปต์ (Grand Imam of Al Azhar) ซึ่งมีตำแหน่งเทียบเท่านายกรัฐมนตรีเยือนไทย ในฐานะแขกของรัฐบาลเมื่อวันที่ 23-27 มิถุนายน 2550 ทั้งนี้ กล่าวได้ว่า ในการเยือนในระดับหัวหน้ารัฐบาล นั้น ภายหลังจากการเยือนอย่างเป็นทางการของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี เมื่อเดือนมีนาคม 2530 แล้ว ทั้งสองฝ่ายก็ได้ว่างเว้นการเยือนในระดับหัวหน้ารัฐบาลมาเป็นเวลามากกว่า 27 ปี

3.1.1.5 การมีความเป็นหุ้นส่วนเฉพาะด้าน (Partnership) ที่เข้มแข็ง

ได้แก่ ในด้านการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จากการศึกษาที่อียิปต์เป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยอัล อัสฮัร (Al Azhar University) ซึ่งเป็นที่นิยมของนักศึกษาไทยมุสลิมมากกว่า 80 ปี ปัจจุบันมหาวิทยาลัยดังกล่าวมีนักศึกษาไทยมุสลิมกำลังศึกษาอยู่ประมาณ 2,500 คน ส่วนใหญ่ศึกษาด้านศาสนานิติศาสตร์อิสลาม และภาษาอาหรับ และประมาณว่ามีผู้สำเร็จการศึกษาจากอัล อัสฮัรในไทยรวมแล้วหลายหมื่นคน โดยมหาวิทยาลัยดังกล่าวได้ให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาไทยปีละ 80 ทุน ได้ส่งครูมาสอนในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามหลายแห่งในไทยมาเป็นเวลากว่า 20 ปีแล้ว และตั้งแต่ปี 2549 ฝ่ายไทยได้บริจาคเงินปีละ 1 ล้านบาท ให้แก่มหาวิทยาลัยเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของนักศึกษาไทย ทั้งนี้ฝ่ายไทยค่อนข้างประสบความสำเร็จในการสร้างสัมพันธ์กับผู้นำและผู้บริหารของมหาวิทยาลัย Al Azhar โดยผู้นำสูงสุดทางศาสนาอิสลามของอียิปต์ (Grand Imam of Al Azhar) ทั้งคนก่อนหน้า (Sheikh Tantawi) และคนปัจจุบัน (Sheikh Al Tayeb) ต่างเคยมาเยือนไทยในฐานะแขกของรัฐบาลไทย และจากความสัมพันธ์อันดีดังกล่าวได้ทำให้ฝ่ายไทยได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยในการสนับสนุนดูแลนักศึกษา และการจัดกิจกรรม โครงการสนับสนุนนักศึกษาอย่างครบวงจรทั้งในด้านวิชาการ สันทนาการ การบำเพ็ญประโยชน์ และการฝึกอาชีพ รวมแล้วมากกว่าปีละกว่า 30 โครงการและกิจกรรม รวมทั้งการลดค่าธรรมเนียมการเรียนภาษาอาหรับเพื่อปรับพื้นฐานภาษาให้แก่นักศึกษาไทยเป็นกรณีพิเศษด้วย

นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษาของไทย (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครราชสีมา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นต้น) ได้มีการจัดทำบันทึกว่าด้วยความร่วมมือกับ

¹⁹ การเยือนที่สำคัญ เช่น การเสด็จฯ เยือนของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (2531) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2550) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี (2533 และ 2536) การเยือนของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี (2530) พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน รองนายกรัฐมนตรี (2551) นายสวาสดี สุมาลัยศักดิ์ จุฬาราชมนตรี (2542) และการเยือนของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้แก่ นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย (2546) นายกันตธีร์ ศุภมงคล (2549) นายกษิต ภิรมย์ (2552) และนายสุรพงษ์ โตวิจักษณ์ชัยกุล (2555)

²⁰ เช่น การเยือนของนายอัมร์ มูซา (Amr Moussa) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (2536) การเยือนของ เซคอะห์หมัด อัล ตอยิบ (Sheikh Ahmed Al-Tayeb) อธิการบดีมหาวิทยาลัยอัล อัสฮัร เยือนไทย ในฐานะแขกของรัฐบาล (2547) การเยือนของนาย Ahmed Fathalla ผู้ช่วยรัฐมนตรีต่างประเทศ (2553)

มหาวิทยาลัยต่างๆ ของอียิปต์ เช่น มหาวิทยาลัย Al Azhar มหาวิทยาลัยไคโร (Cairo University) และมหาวิทยาลัย 6 ตุลาคม (6th October University) ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ความร่วมมือและเป็นหุ้นส่วนในด้านการศึกษานับเป็นด้านที่เด่นมากที่สุดของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับอียิปต์ ในช่วงก่อน Arab Spring หรือก่อน “การปฏิวัติ 25 มกราคม” ในอียิปต์

3.1.2 ข้อจำกัดในการดำเนินความสัมพันธ์

แม้การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอียิปต์ก่อนเกิดเหตุการณ์ Arab Spring จึงมีความเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และทั้งสองฝ่ายต่าง “แสดงความตั้งใจ” ที่ยกระดับความสัมพันธ์ให้ก้าวหน้า และมีผลอันเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นในการประชุม การหารือต่างๆ ทั้งใน JC และ Political Consultations และการหารือในระดับสูงต่างๆ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการขับเคลื่อนผลักดันความร่วมมือในด้านต่างๆ นับได้ว่ายังไม่เป็นที่น่าพอใจเท่าที่ควร และมีลักษณะที่เป็นภารกิจประจำทางการทูต (routine) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ในทางการเมืองในระดับสูงนั้น กล่าวได้ว่ายังไม่ใกล้ชิดเท่าที่ควร หรือยังมีการปฏิสัมพันธ์ที่ยังไม่เข้มข้นเพียงพอ เห็นได้จากการที่ไม่มีผู้นำระดับประมุข หัวหน้ารัฐบาลของฝ่ายอียิปต์มาเยือนไทยนับแต่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน (แม้ฝ่ายไทยจะมีหนังสือเชิญประธานาธิบดีอียิปต์มาเยือนอย่างต่อเนื่อง) นอกจากนี้ ในทางเศรษฐกิจแม้ปริมาณการค้าโดยเฉพาะการนำเข้าจากไทยจะเพิ่มขึ้นตามลำดับ แต่ความร่วมมือในด้านการลงทุนหรือการท่องเที่ยวก็กล่าวได้ว่าดำเนินไปอย่างไม่คึกคักเท่าที่ควรเมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินสัมพันธ์กับประเทศอาหรับอื่นๆ โดยเฉพาะในกลุ่ม GCC²¹ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ประเด็นปัญหาสำคัญที่เป็นข้อจำกัดในการขับเคลื่อนความสัมพันธ์เกิดจากทั้งสองฝ่าย สรุปได้ดังนี้

3.1.2.1 ข้อจำกัดที่เกิดจากฝ่ายอียิปต์

1. การที่อียิปต์นับว่าตนเป็นประเทศที่เป็นผู้นำในโลกอาหรับ แอฟริกา และตะวันออกกลาง และโลกมุสลิม และมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในภูมิภาคซึ่งทำให้ต้องเผชิญวิกฤตและพะวงอยู่กับการแก้ปัญหาในระดับภูมิภาค และหลายประเด็นเป็นปัญหาระดับโลก เช่น ปัญหาความขัดแย้งอิสราเอล-ปาเลสไตน์ ปัญหาความขัดแย้งกับอิหร่าน ปัญหาการก่อการร้ายสากลของกลุ่ม Jihadist/violent extremism อย่างต่อเนื่อง จึงให้ความสำคัญต่อประเทศอาหรับ ประเทศมหาอำนาจตะวันตก และประเทศในแอฟริกาในอันดับต้นและให้ความสำคัญในทางการเมืองและยุทธศาสตร์ต่อประเทศในเอเชียและประเทศไทยในอันดับรอง

2. รายได้หลักประการหนึ่งของอียิปต์ได้แก่ เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ (แหล่งรายได้อื่นได้แก่ การท่องเที่ยว ค่าธรรมเนียมผ่านคลองสุเอซ และเงินส่งกลับของแรงงานอียิปต์ในต่างประเทศ) อียิปต์จึงให้ความสำคัญแก่ประเทศผู้บริจาค ประเทศที่สามารถให้เงินกู้

²¹ จากสถิติของกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ในปี 2556 มีนักท่องเที่ยวอียิปต์เดินทางมาประเทศไทย 28,175 คน ขณะที่นักท่องเที่ยวจาก UAE จำนวน 123,926 คน และจากคูเวต 71,173 คน และจากซาอุดีอาระเบีย (ซึ่งมีปัญหความสัมพันธ์กับไทยและรัฐบาลยังมีมาตรการห้ามประชาชนเดินทางมาประเทศไทย) จำนวน 21,452 คน ในสายตาของฝ่ายไทยตลาดท่องเที่ยวอียิปต์จึงนับว่า มีความสำคัญน้อย โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาว่า อียิปต์มีประชากรประมาณ 85 ล้านคน ขณะที่ UAE มีประชากรประมาณ 9 ล้านคน และคูเวตมีประชากรประมาณ 3.3 ล้านคน

และเงินช่วยเหลือ ได้แก่ สหรัฐฯ²² ประเทศกลุ่มสหภาพยุโรป (EU) ญี่ปุ่น กลุ่มประเทศ GCC²³ แคนาดา และตุรกี เป็นต้น นอกจากนี้ นับแต่การยึดอำนาจภายใต้การนำของจอมพล Al Sis เป็นต้น มา อียิปต์ยังได้ให้ความสำคัญแก่ รัสเซีย ซึ่งแสดงเจตนาจะให้ความช่วยเหลือและการสนับสนุนทางการเงินและอาวุธยุทโธปกรณ์แก่อียิปต์ด้วย

3. อียิปต์ต้องการการลงทุนจากต่างประเทศ โดยเฉพาะนับแต่ได้ดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางเศรษฐกิจตามนโยบาย Infitah (“การเปิดกว้าง”) ในสมัยประธานาธิบดีอันวาร์ ซาดัต ในทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา ต่อเนื่องด้วยนโยบายปฏิรูปทางเศรษฐกิจโดยมุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจแบบตลาดและระบบทุนนิยมในสมัยประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัค ในทศวรรษที่ 1990 เป็นผลให้อียิปต์ได้ให้ความสำคัญแก่ประเทศที่เป็นผู้ลงทุน และมีศักยภาพในการลงทุนในอียิปต์ เช่น สหรัฐฯ ประเทศตะวันตก ประเทศ GCC และประเทศในเอเชีย เช่น จีน อินเดีย และเกาหลีใต้ เป็นต้น

4. แม้ในสมัยประธานาธิบดีมุบารัค รัฐบาลอียิปต์จะมีนโยบาย Look East ที่ให้ความสนใจแก่ประเทศในเอเชีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอาเซียนมากขึ้น แต่การดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว ได้เน้นการเพิ่มพูนความร่วมมือกับประเทศที่จะสามารถให้ผลประโยชน์ได้ในระยะเฉพาะหน้า เช่น ประเทศผู้ลงทุนที่สำคัญในเอเชีย (จีน ญี่ปุ่น อินเดีย เกาหลีใต้) และประเทศที่จะสามารถให้ความสนับสนุนทางการเงินและเศรษฐกิจแก่ตนได้อย่างเป็นรูปธรรม (เช่น จีน ญี่ปุ่น อินเดีย สิงคโปร์) นอกจากนี้ ความสนใจต่อประเทศในเอเชียโดยเฉพาะในสมัยประธานาธิบดี Morsi ได้ให้ความสนใจต่อประเทศมุสลิมด้วยกัน (อินโดนีเซีย มาเลเซีย บรูไนฯ) ทั้งนี้ ในนโยบายการรณรงค์หาเสียงของประธานาธิบดี Morsi ได้เสนอนโยบายการขยายความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับมาเลเซียไว้เป็นข้อหนึ่งของนโยบายด้วย การให้ความสำคัญของอียิปต์ต่อไทยจึงนับได้ว่า อยู่ในระดับรองแม้เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน

3.1.2.2 ข้อจำกัดที่เกิดจากฝ่ายไทย

1. ฝ่ายไทยไม่ให้ความสนใจในการลงทุนในอียิปต์เท่าที่ควรแม้ฝ่ายอียิปต์เห็นว่า ประเทศไทยมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงในกลุ่มประเทศเอเชียที่จะทำการลงทุนในอียิปต์ได้มากกว่าที่ผ่านมา ทั้งนี้ ฝ่ายอียิปต์ได้เน้นชักชวนให้ไทยเข้ามาลงทุนในด้านที่อียิปต์ต้องการ

²² สหรัฐฯ ให้ความช่วยเหลือทางทหาร (Foreign Military Financing -FMF) ประมาณปีละ 1.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ (Economic Support Fund-ESF) ปีละประมาณ 300-400 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ มาตั้งแต่ปี 2530 และจากรายงานของ Congressional Research Service เมื่อ 5 มิถุนายน 2557 ระบุว่า ในช่วง 66 ปี นับแต่ปี 2481-2557 สหรัฐฯ ได้ให้ความช่วยเหลืออียิปต์ในรูปแบบต่างๆ รวมเป็นมูลค่า 74.65 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

²³ หลังประธานาธิบดี Morsi พ้นจากอำนาจ ประเทศกลุ่ม GCC ได้แก่ ซาอุดีอาระเบีย UAE และคูเวต ได้ประกาศให้ความช่วยเหลืออียิปต์ทั้งในรูปเงินให้เปล่า เงินกู้ และความช่วยเหลือทางพลังงาน รวมเป็นมูลค่าประมาณ 18 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

โดยเฉพาะในด้านสิ่งทอ เป็นต้น²⁴ อย่างไรก็ตาม ฝ้ายไทยมิได้ให้ความสนใจหรือตอบสนองในการลงทุนด้านดังกล่าว

นอกจากนี้ การไม่ประสบความสำเร็จของบริษัทไทยที่ได้เข้าไปลงทุนในอียิปต์ เช่น บริษัท ปตท.สผ. (PTT EP) ซึ่งได้รับสัมปทานการสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในบริเวณ Sidi Abdel Rahman ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และบริเวณ Rommana ในเขตไซไนเหนือ และบริษัท ปตท. (PTT International) ซึ่งได้เข้าซื้อหุ้นบริษัท East Mediteranean Gas Company SAE (EMG) ร้อยละ 25 ในมูลค่า 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 16,600 ล้านบาท) เพื่อดำเนินธุรกิจซื้อก๊าซจากรัฐวิสาหกิจด้านพลังงานของอียิปต์ (Egyptian General Petroleum Corp. และ Egyptian Natural Gas Holding Co. (EGAS) เพื่อส่งผ่านท่อก๊าซให้แก่รัฐบาลอิสราเอล (Israel Electricity Corporation)²⁵ ได้ประสบปัญหาในการดำเนินธุรกิจได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้บริษัทไทยขาดการให้ความสนใจในการลงทุนในอียิปต์ ทั้งนี้ ฝ้ายไทยโดยสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร ได้พยายามชี้แนะให้บริษัทด้านการเกษตรของไทย เช่น เครือเจริญโภคภัณฑ์เข้ามาลงทุนทางการเกษตร (Agro Industry, Agribusiness) ในอียิปต์โดยมีจุดแข็งจากการเป็นตลาดใหญ่และตลาดให้การยอมรับสินค้าไทย อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ไร้เสถียรภาพในอียิปต์ตั้งแต่ช่วงปี 2554 เป็นต้นมา ทำให้บริษัทต่างๆ เห็นว่า จะต้องรอดูสถานการณ์ต่อไปก่อน

2. ฝ้ายไทยในสายตาของฝ้ายอียิปต์มีภาพลักษณ์ในฐานะ “ผู้รับ” มากกว่า “ผู้ให้” แม้กล่าวได้โดยรวมว่าฝ้ายไทยจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าฝ้ายอียิปต์ เช่น การที่รัฐบาลอียิปต์โดยมหาวิทยาลัย Al Azhar และกระทรวงการอุดมศึกษาอียิปต์ได้ให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาไทยมาเป็นเวลาหลายสิบปี ปีละ 80-90 ทุน และให้ทุนฝึกอบรมในด้านการเกษตรแก่ประเทศไทยมาตั้งแต่ปี 2516 ขณะที่ปัจจุบันกล่าวได้ว่า ฝ้ายไทยเป็นผู้ให้มากขึ้นหรือมากกว่าเป็นผู้รับ เช่น การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ เช่น ทุนฝึกอบรมด้านประมง สาธารณสุข บริหารธุรกิจท่องเที่ยวแก่ฝ้ายอียิปต์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ฝ้ายไทยยังไม่ได้เคยแสดงการให้ความช่วยเหลือที่มีนัยสำคัญในยามที่อียิปต์ประสบวิกฤตการณ์ในทางเศรษฐกิจสังคม โดยเฉพาะในช่วง Arab Spring และช่วงหลัง Arab Spring

²⁴ ในการประชุม JC ครั้งที่สองที่กรุงไคโรเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2549 นาย Ahmed Aboul Gheit รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอียิปต์ได้กล่าวว่า สิ่งที่อียิปต์ต้องการจากไทยคือ “investment, investment and investment” ขณะที่นาง Fayza Aboul Naga รัฐมนตรีแห่งรัฐด้านการต่างประเทศกล่าวว่า อียิปต์เห็นว่า ฝ้ายไทยควรเข้ามาลงทุนในด้านสิ่งทอ จากการที่อียิปต์กำลังอยู่ในระหว่างแปรรูปกิจการด้านดังกล่าว

²⁵ ต่อมาเมื่อเดือนมีนาคม 2554 บริษัท PTTEP และผู้ร่วมทุนทั้งหมดได้ขอคืนสัมปทานปิโตรเลียมแปลง Sidi Abd El Rahman Offshore และต่อมาได้คืนแปลง Rommana ด้วย เนื่องจากการดำเนินงานในแปลงสัมปทานมีความล่าช้า เพราะพื้นที่สัมปทานบางส่วนอยู่ในเขตทหาร ทำให้การใช้พื้นที่และการดำเนินการต่างๆ ต้องได้รับอนุมัติจากกระทรวงกลาโหมอียิปต์ ในส่วนบริษัท PTT International ประสบปัญหาในการดำเนินธุรกิจใน EMG เนื่องจากรัฐบาลอียิปต์เปลี่ยนนโยบาย เช่น การยกเลิก Free Tax Zone และขอปรับเพิ่มราคาก๊าซ ทำให้ EMG ขาดทุน ต่อมาเกิดกระแสประชาชนต่อต้านการขายก๊าซให้อิสราเอล และต่อมาบริษัท EGAS ได้ขอยกเลิกสัญญาซื้อขายก๊าซกับ EMG และข้อพิพาทอยู่ในระหว่างกระบวนการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration)

3. ฝ้ายไทยอยู่ในฐานะผู้ได้เปรียบดุลการค้ากับฝ้ายอียิปต์มาอย่างต่อเนื่อง เช่นในปี 2554 ไทยได้เปรียบดุลการค้า 734.54 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (การค้าสองฝ่ายรวม 805.62 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) ในปี 2555 ฝ้ายไทยได้เปรียบดุลการค้า 918.78 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (การค้ารวม 1009.27 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) และในปี 2556 ฝ้ายไทยได้เปรียบดุลการค้า 872.88 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (จากการค้าสองฝ่ายรวม 948.81 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) ทั้งนี้ ฝ้ายอียิปต์ได้แสดงความกังวลในปัญหาความไม่สมดุลทางการค้ามาอย่างต่อเนื่อง โดยฝ้ายไทยได้รับไว้พิจารณาแต่ยังไม่มีมาตรการใดที่จะแสดงให้เห็นว่า ต้องการทำให้การค้าสองฝ่ายมีความสมดุลมากขึ้น ซึ่งประเด็นนี้ยังคงค้างคาใจฝ้ายอียิปต์มาจนปัจจุบัน

4. ในช่วงก่อน Arab Spring ฝ้ายไทยก็ได้ให้ความสำคัญต่อประเทศอาหรับ และประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือ โดยเน้นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นตัวนำ จึงให้ความสำคัญแก่ประเทศเป้าหมายอื่นๆ ได้แก่

- ประเทศที่เป็นแหล่งพลังงานและก๊าซธรรมชาติ เช่น UAE โอมาน อิหร่าน และกาตาร์ ประเทศที่มีศักยภาพในการลงทุน หรือมี กองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติ (Sovereign Wealth Fund-SWF) เช่น คูเวต และกาตาร์

- ประเทศที่เป็นตลาดสินค้าอาหารของไทย จากการที่ไทยพยายามผลักดันการเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล และครัวของโลก หรือต้องการเป็นผู้ให้ความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) แก่ประเทศอาหรับซึ่งส่วนใหญ่ต้องนำเข้าอาหารจากต่างประเทศ และผลิตสินค้าเกษตรได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ

- ประเทศที่เป็นตลาดแรงงาน เช่น อิสราเอล (24,000 คน) กาตาร์ (14,000 คน) คูเวต (3,000 คน) และลิเบีย (2,000 คน) ขณะที่มีความต้องการคนไทยในอียิปต์เพียงประมาณ 400-500 คน

- ประเทศที่เป็นตลาดการท่องเที่ยว รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และตลาดบริการด้านสุขภาพ และการรักษาพยาบาล (อิสราเอล UAE คูเวต) ตามนโยบายต้องการเป็น Medical Hub ของภูมิภาค

- ประเทศที่มีศักยภาพที่ไทยจะเข้าไปร่วมลงทุน หรือดำเนินการในด้านการออกแบบและก่อสร้างได้ เช่น กาตาร์ ลิเบีย และ UAE

- ประเทศที่สามารถถ่ายทอดความรู้ทางเทคโนโลยี วิทยาการขั้นสูงแก่ไทย เช่น อิสราเอล

- ในทางการเมืองฝ้ายไทยได้เน้นให้ความสำคัญแก่ประเทศที่พร้อมให้การสนับสนุนไทยอย่างแข็งขันในประเด็นปัญหาชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือเป็น “พันธมิตร” ของไทยในเวที OIC (Organization of the Islamic Conference ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น Organization of the Islamic Cooperation) เช่น บาห์เรน ทิศทางนโยบายดังกล่าวจึงเป็นผลให้การดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศอาหรับมีจุดเน้นอยู่ที่กลุ่มประเทศรัฐริอ่าว (Gulf Cooperation Council-GCC) ขณะที่การให้ความสนใจแก่ประเทศอื่นๆ ที่เหลือรวมทั้งอียิปต์อยู่ในอันดับรองด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้ กล่าวโดยสรุปผู้ศึกษาเห็นว่า ปัญหาอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาความสำคัญในช่วงก่อน Arab Spring ได้แก่ การที่ทั้งสองฝ่ายต่างจัดลำดับความสำคัญทางนโยบายต่างประเทศ (foreign policy priorities) ที่ให้สนใจต่อกันในลำดับรอง เป็นผลให้ทั้งสองฝ่ายขาดความกระตือรือร้น หรือขาดแรงกระตุ้นที่จะยกระดับความร่วมมือให้สูงขึ้น

อย่างไรก็ดี ในช่วงดังกล่าว (ในสมัยประธานาธิบดีมูบารัคของอียิปต์และภายใต้รัฐบาลพรรคไทยรักไทย รัฐบาล คมช. นำโดยพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ และรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ภายใต้รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) ฝ่ายไทยก็ได้พยายามผลักดันให้ความสัมพันธ์ให้คืบหน้าในทุกมิติที่เป็นไปได้ โดยในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ Arab Spring ได้มีกิจกรรมเพื่อสร้างความร่วมมือและความเชื่อมโยงกับฝ่ายอียิปต์ค่อนข้างมาก เช่น การพยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายศาสนา เช่น การจัดการเยือนอียิปต์ของสมเด็จพระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2551) และการเยือนไทยของ Sheikh Ali Goma ผู้ชี้นำทางศาสนาอิสลาม (Mufti) ของอียิปต์ (2552) การผลักดันให้เปิด Thai Section ขึ้นในมหาวิทยาลัย Al Azhar การสนับสนุนความร่วมมือทางวิชาการที่ยังไม่มีมาก่อน เช่น ความร่วมมือในการป้องกันการระบาดของไข้หวัดนก การร่วมมือเพาะปลูกมะกอกน้ำมัน การเพาะเลี้ยงปลาและการสร้างปะการังเทียม (artificial reef development) และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของหน่วยงานด้าน Think Tank เช่น ระหว่างสถาบันพระปกเกล้ากับ Information and Decision Support Center ซึ่งเป็นหน่วยวิจัยของรัฐบาลอียิปต์ และการสร้างความร่วมมือทางวิชาการด้านโบราณคดี เช่น การเชิญ Zahi Hawas ผู้เชี่ยวชาญด้าน Egyptology มาเยือนไทย ตลอดจนกิจกรรมเชิงการทูตวัฒนธรรม เช่น การกิจกรรมเผยแพร่อาหารไทยร่วมกับ Egyptian Chef Association การจัดการกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกับสายการบินและบริษัทท่องเที่ยวของอียิปต์ เป็นต้น

ทั้งนี้ ในช่วงดังกล่าวฝ่ายไทยยังคงเชื่อมั่นว่า จะสามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์กับอียิปต์ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เห็นได้จากการที่ในระหว่างการเยือนอียิปต์อย่างเป็นทางการของนายกันตธีร์ ศุภมงคล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเมื่อวันที่ 27-30 มกราคม 2549 ฝ่ายไทยได้กล่าวกับประธานาธิบดี Hosni Mubarak ในระหว่างการเข้าเยี่ยมคารวะว่า ฝ่ายไทยมีแผนจะยกระดับสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร เป็นศูนย์ของภูมิภาคตะวันออกกลางและแอฟริกา (หรือที่กระทรวงการต่างประเทศเรียกว่า Strategic Post) เป็นต้น

3.2 การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์หลังเหตุการณ์ Arab Spring (ระหว่างที่อียิปต์อยู่ภายใต้การปกครองของคณะทหาร (Supreme Council of the Armed Forces-SCAF)

3.2.1 ภาพรวมการดำเนินความสัมพันธ์

หลังเกิดเหตุการณ์ Arab Spring และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอียิปต์จากเหตุการณ์ลุกฮือขับไล่ผู้นำที่ชาวอียิปต์เรียกว่า “การปฏิวัติ 25 มกราคม” (25 January Revolution) และการพ้นจากอำนาจของประธานาธิบดีมูบารัค เมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2554 ได้เป็นผลนำอียิปต์การเข้าสู่การเมืองการปกครองภายใต้คณะนายทหารที่เรียกว่า Supreme Council of the Armed Forces (SCAF) ซึ่งนำโดยจอมพล Mohamed Tantawi ตั้งแต่วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2554 จนถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2555 รวมเป็นเวลาประมาณ 1 ปี 6 เดือน นั้น ได้ส่งผลกระทบต่อความพยายามของ

ไทยในการเพิ่มพูนและขยายความสัมพันธ์ในหลายด้านสะดุดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินการใดๆ ซึ่งเป็นการดำเนินการ “เชิงนโยบาย” นั้น ทั้งสองฝ่ายต่างสงวนท่าที และต่างเห็นว่า ควรรอให้ฝ่ายอียิปต์มีรัฐบาลที่ถาวร หรือรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งก่อน เป็นผลให้การดำเนินความสัมพันธ์ทำได้ไม่เต็มศักยภาพ แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอียิปต์จะทำให้ฝ่ายไทยมีท่าทีทางบวกต่ออนาคตทางการเมืองของอียิปต์และเห็นว่า น่าจะเป็นก้าวสำคัญที่ทำให้ความร่วมมือมีอนาคตที่แจ่มใสและชัดเจนขึ้น ดังเห็นได้จากการที่รัฐบาลไทย โดยกระทรวงการต่างประเทศซึ่งมีนายอภิชาติ ภิรมย์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้มีแถลงการณ์ หลังประธานาธิบดีมูบารัคลาออกจากตำแหน่ง ว่า

“1. ประเทศไทยยินดีกับการแสดงออกซึ่งความต้องการการเปลี่ยนแปลงของประชาชนสาธารณรัฐอียิปต์

2. ไทยหวังว่า จะมีการเปลี่ยนผ่านที่สงบ สันติและราบรื่น เพื่อให้เป็นไปตามความปรารถนาของประชาชนอียิปต์ที่จะได้มาซึ่งประชาธิปไตย ความก้าวหน้า และความเจริญรุ่งเรือง

3. ประเทศไทยหวังที่จะได้ทำงานร่วมกับรัฐบาลชุดใหม่ของอียิปต์เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์แห่งมิตรภาพและความร่วมมืออันใกล้ชิดและยาวนานระหว่างประเทศ ทั้งสองให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นต่อไป”²⁶

ทั้งนี้ “การปฏิวัติ” ในอียิปต์ นอกจากส่งผลกระทบต่อการดำเนินความสัมพันธ์แล้วยังได้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยโดยตรง โดยทำให้รัฐบาลไทยต้องอพยพคนไทย นักศึกษาไทยมุสลิมในอียิปต์กลับประเทศในระหว่างวันที่ 1-11 กุมภาพันธ์ 2556 รวมจำนวน 2,308 คน รวม 9 เที่ยวบิน โดยเที่ยวบินพิเศษของการบินไทยและจ้างเหมาสายการบินอียิปต์แอร์²⁷ ด้วย

นอกจากนั้น การพัฒนาความสัมพันธ์และการขยายความร่วมมือหลังจากนั้น ยังไม่อาจเดินหน้าไปได้มากเนื่องจากหลังจากนั้น สถานการณ์ในอียิปต์ยังเต็มไปด้วยความไร้เสถียรภาพ ความไม่แน่นอน ความไม่สงบ จากการที่ประชาชนได้ตื่นตัวทางการเมือง หรืออยู่ในยุค “ประชาธิปไตยเบ่งบาน” ซึ่งมีการชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง ของกลุ่มพลังต่างๆ ทั้งของฝ่ายขบวนการเยาวชน (นำโดยกลุ่ม 6th April Youth Movement และกลุ่ม Youth Revolutionaries ต่างๆ) ฝ่ายอิสลามนิยม (Islamist) นำโดยกลุ่ม Muslim Brotherhood และกลุ่มมุสลิมเคร่งจารีต ซาลาฟี (Salafis) และการชุมนุมนัดหยุดงานของกลุ่มวิชาชีพต่างๆ จากทุกวงการทั้งในกรุงไคโร และต่างจังหวัด โดยมีข้อเรียกร้องที่หลากหลาย จากการที่กลุ่มต่างๆ มีความคาดหวังว่า “การปฏิวัติ” จะทำให้ได้รับผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมอย่างรวดเร็ว จึงมีการชุมนุมประท้วงและนัดหยุดงานของแทบทุกสาขาอาชีพและทุกภาคส่วนของสังคม เช่น การประท้วงของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ สหภาพแรงงาน นักหนังสือพิมพ์ พนักงานไปรษณีย์ ผู้พิพากษา ตำรวจ ครูโรงเรียนประถมมัธยมศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัย พนักงานควบคุมการบิน พนักงานท่าอากาศยาน พนักงานขับ

²⁶ กระทรวงการต่างประเทศ, แถลงการณ์เกี่ยวกับสถานการณ์ในประเทศอียิปต์, ข่าวสารนิเทศ (12 กุมภาพันธ์ 2554).

²⁷ ฉัตรชัย วิริยเวชกุล, การอพยพคนไทยในต่างประเทศ : การเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการวิกฤตผ่านกรณีศึกษาเหตุการณ์อพยพคนไทยที่อียิปต์ ลิเบีย และญี่ปุ่นในปี 2554, รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหาร การทูตรุ่นที่ 5, 2556, หน้า 26.

รถไฟฟ้าและคนงานของภาคการขนส่งคมนาคม พนักงานธนาคาร และพนักงานศูนย์วัฒนธรรม และการชุมนุมของนักศึกษา เป็นต้น

ทั้งนี้ ประเด็นปัญหาความขัดแย้งหลักในอียิปต์ในช่วงดังกล่าวได้แก่ความไม่พอใจฝ่ายทหาร (SCAF) ที่การดำเนินการเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยเป็นไปอย่างล่าช้า และหวาดระแวงว่า ฝ่ายทหารจะพยายามรักษาอำนาจและไม่ทำตามเจตนารมณ์การปฏิวัติ (Bread, Freedom and Social Justice) ตลอดจนความไม่พอใจในการดำเนินการของฝ่ายทหาร เช่น การพิจารณาคดีพลเรือนโดยศาลทหาร (ประมาณ 12,000 คดี) และการใช้กฎหมายสถานการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Law) เป็นต้น จนเกิดการขัดแย้งระหว่างฝ่ายประชาชน/ฝ่ายเรียกร้องประชาธิปไตย/พรรคการเมืองกับฝ่ายทหาร และกลุ่มพลังที่สนับสนุนฝ่ายทหาร และเกิดการชุมนุมประท้วงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้หลายครั้งประเด็นขัดแย้งเพียงเล็กน้อย และการชุมนุมโดยสงบได้เกิดการบานปลาย และกลายเป็นเหตุการณ์ความรุนแรง โดยฝ่ายทหารมีแนวโน้มที่จะใช้กำลังรุนแรงต่อผู้ประท้วง โดยใช้ตำรวจจาก Central Security Forces (CSF) รวมทั้งการใช้ “กลุ่มอันธพาล” (Thug) เป็นตัวช่วย จนก่อให้เกิดการบาดเจ็บและเสียชีวิตครั้งแล้วครั้งเล่า ขณะที่ฝ่ายผู้ชุมนุมก็ได้ตอบโต้ด้วยความรุนแรง (ในลักษณะที่เรียกว่า Hooliganism หรือ Vandalism) รวมทั้งการเผาสถานที่ราชการ การทำลายทรัพย์สินสาธารณะและของเอกชน ทำให้เกิดการการเผชิญหน้าระหว่างประชาชนกับทหารตำรวจ และมีเหตุการณ์รุนแรงที่ “นับครั้งไม่ถ้วน” นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ซึ่งมีลักษณะของความขัดแย้งทางศาสนา ระหว่างชาวมุสลิมกับชาวคริสต์ (Coptic Christian) อยู่เป็นระยะ²⁸ รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของปัญหาอาชญากรรม²⁹ และรัฐบาลไม่สามารถควบคุมสถานการณ์และรักษาความมั่นคงปลอดภัยได้เต็มที่ จนเกิดความระส่ำระสายไร้ระเบียบ การใช้กฎหมายอยู่เหนือกฎหมาย (Rule of the Mob) และเกิดภาวะที่เรียกว่าสุญญากาศทางความมั่นคง (Security Vacuum) หรือความล้มเหลวทางความมั่นคง (Security Failure)

นอกจากนี้ ปัญหาทางการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจ เกิดการชบเซาและหยุดชะงักของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในอียิปต์ โดยมีปัญหาเศรษฐกิจมหภาคที่สำคัญ เช่น การขาดดุลงบประมาณ การลดลงของเงินสำรองระหว่างประเทศจนใกล้เกิดวิกฤตการคลัง การลดลงของรายได้จากการท่องเที่ยวซึ่งเป็นแหล่งรายได้สำคัญ การเคลื่อนย้ายออกของทุน และลดลงของการลงทุนจากต่างประเทศ ขณะที่ปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เช่น การว่างงาน ค่าครองชีพ

²⁸ หลัง “การปฏิวัติ” ซึ่งทำให้การรักษาความมั่นคงของตำรวจขาดความเข้มแข็งและทำให้กลุ่มมุสลิมหัวรุนแรง และกลุ่มเคร่งศาสนา Salafi ที่เคยถูกควบคุมปราบปรามรุนแรงในสมัยประธานาธิบดีมูบารัคได้กระทำการรุนแรงต่างๆ ต่อชาวคริสต์ (Coptic Christian) ซึ่งมีประมาณ 8 ล้านคน และเกิดการตอบโต้กันเพิ่มขึ้น โดยมีเหตุการณ์ต่างๆ เช่น การบุกเผาโบสถ์คริสต์ การบุกบ้านเรือนร้านค้าของชาวคริสต์ การประท้วงและการปะทะระหว่างทั้ง 2 ฝ่าย และการปราบปรามผู้ชุมนุมชาวคริสต์อย่างรุนแรงโดยฝ่ายทหาร

²⁹ หลังการปฏิวัติความไร้ประสิทธิภาพและการเฉื่อยฉานของตำรวจได้ทำให้เกิดปัญหาการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรม ซึ่งหน่วยงานตำรวจประเมินว่าสูงขึ้นประมาณ 200 % โดยสาเหตุใหญ่มาจากความหย่อนยานในการรักษาความปลอดภัย และการที่ในช่วงปฏิวัติประชาชนได้บุกกรุก/เผาทำลายสถานที่ตำรวจหลายสิบแห่ง และปล้นปืนทั้งปืนสั้นและปืนยาวไปจำนวน 15,000 กระบอก และได้มีนักโทษแหกคุกจากการแตกของกระทวมหาดไทยจำนวน 6,513 คน เป็นต้น

ราคาอาหารและเชื้อเพลิงที่เพิ่มขึ้นสูง และการที่รัฐบาลต้องใช้จ่ายเพื่อการอุดหนุนประชาชน (Subsidy Programme) โดยใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ได้ทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ และต้องขอรับเงินกู้จาก IMF ทั้งนี้ ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ซ้ำเติมปัญหาทางการเมือง โดยการที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองความคาดหวังของประชาชนได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจและการชุมนุมประท้วงกดดันรัฐบาลอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 1 ปี 6 เดือนภายใต้ระบอบ SCAF

3.2.2 ข้อจำกัดในการดำเนินความสัมพันธ์

สภาพการณ์ความตึงเครียดทางการเมืองและเศรษฐกิจสังคมในอียิปต์ดังกล่าวทำให้การหาทางขยายความร่วมมือกับฝ่ายอียิปต์ทำได้อย่างจำกัด พร้อมกับที่ความสำคัญของอียิปต์ในสายตาฝ่ายไทยได้ลดลงลง³⁰ ภารกิจหลักของฝ่ายไทยในช่วงดังกล่าวได้เน้นการติดตามสถานการณ์และพัฒนาการ³¹ และการให้ความช่วยเหลือดูแลนักศึกษาไทยและคนไทยในกรณีที่มิใช่สถานการณ์ฉุกเฉินและจำเป็นต้องอพยพคนไทยออกจากอียิปต์ ขณะเดียวกันก็ได้พยายามรักษาความร่วมมือในด้านที่เป็นภารกิจประจำ (routine) ไว้ โดยตระหนักว่า ฝ่ายอียิปต์กำลังเผชิญปัญหาความรุนแรงทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจซึ่งยากที่จะมีข้อริเริ่ม (initiative) หรือผลักดันให้มีความร่วมมือในประเด็นใหม่ที่สำคัญได้ ขณะเดียวกันฝ่ายอียิปต์ก็ขาดความกระตือรือร้นที่จะดำเนินความสัมพันธ์กับไทย โดยมีสิ่งบ่งชี้ที่สำคัญ ได้แก่

1. ฝ่ายอียิปต์ไม่สามารถจัดการประชุม Political Consultations ซึ่งเป็นคราวที่อียิปต์จะเป็นเจ้าภาพได้
2. ฝ่ายอียิปต์ไม่สามารถกำหนดช่วงเวลาที่รัฐมนตรีต่างประเทศอียิปต์จะสามารถเดินทางมาเป็นประธานร่วมการประชุม Joint Commission ที่ฝ่ายไทยจะเป็นเจ้าภาพได้ แม้ว่าหลังการปฏิวัติ นาย Nabil El Araby รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น จะแสดงท่าทีในโอกาสต่างๆ ว่า อียิปต์ ต้องการเปิดหน้าใหม่ (“open a new page”) ในความสัมพันธ์กับทุกประเทศรวมทั้งกับประเทศในเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ตาม

จากสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์กับอียิปต์ในช่วงนี้ มีสาเหตุหลักมาจากปัญหาภายในของฝ่ายอียิปต์ ซึ่งต้องเผชิญกับทั้งวิกฤตการเมืองและวิกฤตเศรษฐกิจดังได้กล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นผลให้ฝ่ายไทยต้องเฝ้ารอดูความเคลื่อนไหวของสถานการณ์ในอียิปต์ก่อน

³⁰ เห็นได้จากการลดระดับเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งรองหัวหน้าคณะผู้แทน (Deputy Chief of Mission-DCM) จากระดับอัครราชทูต เป็นระดับอัครราชทูตที่ปรึกษา และต่อมาลดเป็นระดับที่ปรึกษา (Counsellor) นอกจากนี้ฝ่ายไทยได้พิจารณาให้กรุงไคโรเป็นเมืองที่มีความเป็นอยู่ไม่ปกติ (Hardship) ด้วย

³¹ การติดตามสถานการณ์โดยเน้นรายงาน วิเคราะห์ กรณี/เหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวที่อาจก่อให้เกิดความไม่ปกติ ความไม่สงบ และเหตุรุนแรงที่อาจกระทบต่อคนไทย นักศึกษาไทย เช่น การชุมนุมใหญ่ การก่อการร้าย เป็นต้น รวมทั้งติดตามความคืบหน้าทางการเมือง เช่น การจัดทำรัฐธรรมนูญ การจัดการเลือกตั้ง ฯลฯ และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของอียิปต์กับต่างประเทศ โดยเน้นเรื่องที่มีผลกระทบต่อไทย เช่น ปัญหาปาเลสไตน์ สถานการณ์ในฉนวนกาซา สถานการณ์ในแหลมไซนาย เป็นต้น

3.3 การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์ในสมัยประธานาธิบดี Mohamed Morsi

3.3.1 ภาพรวมการดำเนินความสัมพันธ์

หลังจากที่นาย Mohamed Morsi ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งและเข้ารับตำแหน่งเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2555 ฝ่ายไทยเริ่มมีความหวังว่า อียิปต์จะกลับสู่ภาวะปกติ และสังคมการเมืองจะมีเสถียรภาพบนเส้นทางประชาธิปไตย ฝ่ายทหารจะถ่ายโอนอำนาจให้แก่ฝ่ายพลเรือน และมีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีและโปร่งใส และเห็นว่า บรรยากาศทางการเมืองดังกล่าวจะเป็นโอกาสให้สามารถผลักดันประเด็นความสัมพันธ์ให้ก้าวหน้าได้โดยเห็นได้จากการที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร ได้กำหนดกรอบแนวทางหรือยุทธศาสตร์ในการดำเนินความสัมพันธ์กับอียิปต์ไว้ โดยเน้นประเด็นด้านการเมืองในระดับสูง ได้แก่ การหาทางสร้างสัมพันธ์และความรู้จักคุ้นเคยกับผู้นำของระบอบใหม่ในอียิปต์ซึ่งมีฝ่ายอิสลามนิยมเป็นแกนนำ และมีกลุ่ม Muslim Brotherhood เป็นฐานอำนาจ โดยสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโรได้กำหนด Mission Statement ในการดำเนินความสัมพันธ์กับอียิปต์ในสมัยนี้ ประกอบด้วยการดำเนินการใน 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการเมืองและความมั่นคง ได้แก่ การปูพื้นฐานการติดต่อสัมพันธ์ระดับสูงระหว่างฝ่ายไทยกับผู้นำใหม่ของอียิปต์ (ระบอบ Islamist ของประธานาธิบดี Morsi การกระชับความร่วมมือกับอียิปต์ซึ่งจะเป็นประธาน OIC (ปี 2555-2558) และการกระชับความร่วมมือด้านความมั่นคงเพื่อต่อต้านการก่อการร้าย ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ และอาชญากรรมข้ามชาติ

2. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การรักษา และขยายส่วนแบ่งตลาดของสินค้าออกที่สำคัญของไทยในอียิปต์ โดยสินค้าเป้าหมายคือ ปลาหมึกกระป๋อง ผลไม้กระป๋อง และข้าว (กระทรวงการต่างประเทศกำหนดให้สถานทูตแต่ละแห่งมีสินค้าเป้าหมาย 3 รายการ ตามนโยบายที่เรียกว่า “1 ทูต 3 ผลิตภัณฑ์”) การสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในด้านที่ทั้งสองฝ่ายมีศักยภาพสูง (เช่น การท่องเที่ยว) รวมทั้งขยายความร่วมมือทางเทคนิคและวิชาการ โดยเฉพาะในด้านที่ผู้นำรัฐบาลหรือบุคคลในระบอบใหม่ของอียิปต์ภายใต้ประธานาธิบดี Morsi ประสงค์เรียนรู้จากไทย

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การสร้างความเข้าใจอันดี และความเข้าใจที่ถูกต้องของสาธารณชนอียิปต์เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (จชต.) ด้วยการทูตสาธารณะ (public diplomacy) พร้อมทั้งการส่งเสริมภาพลักษณ์ และเผยแพร่เอกลักษณ์ไทยในอียิปต์ ด้วยการทูตวัฒนธรรม (cultural diplomacy)

ในการดำเนินการตาม Mission Statement ดังกล่าว สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร ได้เสนอและผลักดันการดำเนินการต่างๆ ที่สำคัญ เช่น

- การสร้างความคุ้นเคยระหว่างฝ่ายไทยกับผู้นำใหม่ของอียิปต์ ได้เสนอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเดินทางไปเยือนอียิปต์ก่อนการประชุมสุดยอด OIC ซึ่งอียิปต์จะเป็นเจ้าภาพ และประธานาธิบดี Morsi เป็นประธานการประชุม ซึ่งได้นำไปสู่การเยือนอียิปต์ของนายสุรพงษ์ โตวิจักษณ์ชัยกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเมื่อวันที่ 20-22 ตุลาคม 2555
- เสนอให้เชิญประธานาธิบดี Morsi มาเยือนไทย
- สร้างความรู้จักคุ้นเคยกับ “ศูนย์อำนาจใหม่” ของอียิปต์ ได้แก่กลุ่ม Muslim Brotherhood และพรรค Freedom and Justice ของกลุ่มดังกล่าวซึ่งได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งและครองเสียงส่วนใหญ่ทั้งในสภาประชาชน และสภาที่ปรึกษาของอียิปต์ โดยได้สร้างความรู้จักกับ

คณะที่ปรึกษาของประธานาธิบดี Morsi ที่เรียกว่า Nahda หรือ Renaissance Project ซึ่งมีนาย Khairat Al Shater รองประธานสูงสุด หรือ Deputy Supreme Guide ของกลุ่ม Muslim Brotherhood เป็นประธาน³² และมีสมาชิกประมาณ 20 คน โดยสถานเอกอัครราชทูตได้เสนอจัดโครงการนำคณะที่ปรึกษาประธานาธิบดีดังกล่าวมาเยือนไทย เพื่อศึกษาดูงาน ซึ่งกลุ่มดังกล่าวซึ่งกลุ่มดังกล่าวได้แสดงความสนใจเรียนรู้จากประเทศไทยในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การเกษตร อุตสาหกรรม และการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด และการพัฒนา SMEs เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังได้สร้างความสัมพันธ์กับบุคคลสำคัญทางการเมืองอื่นๆ ของกลุ่ม Muslim Brotherhood ที่สำคัญได้แก่ นาย Essam al Haddad ที่ปรึกษาประธานาธิบดี Morsi ด้านการต่างประเทศ ซึ่งเป็นที่กล่าวขวัญทั่วไปในอียิปต์ในยุคดังกล่าวว่า นาย Essam เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศที่แท้จริง (ขณะที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคือนาย Mohamed Kamel Amr) และนาย Talaat Ibrahim Abdullah อัยการสูงสุดซึ่งนับว่าเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับประธานาธิบดี Morsi เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ฝ่ายไทยได้พยายามสร้างความสัมพันธ์กับนักธุรกิจ นักอุตสาหกรรมของฝ่ายอิสลามนิยมโดยได้เสนอจัด “โครงการนำคณะนักธุรกิจกลุ่มอิสลามนิยมของอียิปต์เดินทางไปเยือนประเทศไทย” โดยเชิญสมาชิก Egyptian Business and Investment Association ซึ่งเป็นสมาคมธุรกิจของกลุ่ม Muslim Brotherhood ที่มีนาย Hassan Malek สมาชิกระดับนำของกลุ่ม MB เป็นประธานสมาคม เพื่อให้เดินทางมาดูกิจการต่างๆ รวมทั้งในภาคเศรษฐกิจอิสลาม เช่น การเงินการธนาคารอิสลาม อุตสาหกรรมฮาลาล และพบปะกับสมาคมนักธุรกิจและอุตสาหกรรมไทย-มุสลิม (Thai Islamic Trade and Industrial Association)

นอกจากนั้น ฝ่ายไทยได้พยายามผูกสัมพันธ์กับ “ตัวแสดง”ทางการเมืองอื่นๆ ของอียิปต์ที่เริ่มมีบทบาททางการเมือง เช่น การสร้างความสัมพันธ์กับนาย El Sayed el-Badawi ผู้บริหารของพรรค WAFD ซึ่งเป็นพรรคแนวทางเสรีนิยม อนุรักษ์นิยม และมีคะแนนเสียงเป็นอันดับ 3 ในสภาประชาชนของอียิปต์

บรรยากาศทางการเมืองในรัฐบาล Morsi ซึ่งดูเหมือนว่า มีแนวโน้มที่ดีดังกล่าวได้ทำให้ฝ่ายไทยหาทางเพิ่มพูนความร่วมมือทางเศรษฐกิจด้วยการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น

- การสร้างสัมพันธ์และความร่วมมือกับสมาคม ASEAN-Egypt Business Association (AEBA) เพื่อส่งเสริมการส่งออกของไทย
- ร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงไคโร นำนักธุรกิจไทยเข้าร่วมงานแสดงสินค้าในอียิปต์ และนำนักธุรกิจอียิปต์เข้าร่วมงานแสดงสินค้าในไทย
- ร่วมมือกับสายการบิน Etihad และ ททท. นำคณะผู้บริหารระดับสูงของบริษัทท่องเที่ยวอียิปต์รายใหญ่เดินทางมาเยือนประเทศไทยในเดือนพฤศจิกายน 2555

ขณะที่ในด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้จัดกิจกรรมต่างๆ งาน Thai Festival ในกรุงไคโร และการจัดพิมพ์หนังสือภาพ (coffee table book) โดยช่างภาพสตรีชาวอียิปต์ชื่อเสียง และ

³² นาย Al Shater เป็นผู้ที่ได้รับฉายาว่า เป็น Chief Strategist ของกลุ่ม Muslim Brotherhood และนับเป็นผู้ทรงอิทธิพลมากที่สุดในทางการเมืองและธุรกิจของกลุ่ม MB และต่อมาได้ตกเป็นนักโทษการเมือง และปัจจุบันยังคงถูกคุมขังในอียิปต์ในข้อหาต่างๆ เช่น การก่อการร้าย และการทำร้ายผู้ชุมนุมทางการเมือง

การจัดแสดงภาพถ่ายเกี่ยวกับประเทศไทยในเดือนสิงหาคม 2555 และการร่วมกับ Egyptian Chefs Association (ECA) และร้านอาหารไทยในอียิปต์ จัดหลักสูตรสอนการทำอาหารไทย เป็นต้น รวมทั้งการเสนอให้เชิญผู้นำสูงสุดทางศาสนาอิสลามของอียิปต์ (Grand Imam of Al-Azhar) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นผู้นำทางศาสนาที่มีอาวุโสสูงสุดของโลกมุสลิมฝ่ายสุหนี่และได้รับความเคารพศรัทธาสูงในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาเยือนไทย ซึ่งต่อมานายกรัฐมนตรี (ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร) ได้มีหนังสือเชิญบุคคลทั้งสองไปเยือนไทยอย่างเป็นทางการในฐานะแขกของรัฐบาล

3.3.2 ข้อจำกัดในการดำเนินความสัมพันธ์

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แม้การดำเนินความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์ในช่วงประธานาธิบดี Morsi ทั้งสองฝ่ายได้เริ่มมีความกระตือรือร้น และความสนใจต่อกันมากขึ้นโดยมีกิจกรรมและการดำเนินการทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตาม หลังประธานาธิบดี Morsi อยู่ในตำแหน่งเป็นเวลา 6 เดือน สถานการณ์และความขัดแย้งตลอดจนการใช้ความรุนแรงในอียิปต์ได้ทวีความตึงเครียดขึ้น และเกิดการรวมการชุมนุมประท้วงขับไล่ประธานาธิบดี Morsi ของมวลชนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2555 เป็นต้นมา (จากความไม่พอใจที่ประธานาธิบดี Morsi มีประกาศเพิ่มอำนาจให้แก่ตนเอง) ซึ่งทำให้การพยายามผลักดันความร่วมมือกับอียิปต์ของไทยโดยเฉพาะในด้านการเมืองอยู่ในระยะเริ่มต้น

3.4 การดำเนินความสัมพันธ์กับอียิปต์ในสมัยประธานาธิบดี Abdel Fattah Al-Sisi

3.4.1 ภาพรวมการดำเนินความสัมพันธ์

หลังการลุกฮือของประชาชน นำโดยกลุ่มที่เรียกตนเองว่า กลุ่ม Tamarod (กลุ่มกบฏ) ซึ่งมีกลุ่มการเมืองฝ่ายเสรีนิยม โลยก์นิยม (Secularist) และอิสลามนิยมฝ่าย Salafi ตลอดจนกลุ่มเยาวชน 6th April Movement สนับสนุน โดยมีการชุมนุมใหญ่เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2556 และการยึดอำนาจโดยฝ่ายทหารที่มีพลเอก Abdel Fattah Al Sisi รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้นำ เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2556 ฝ่ายไทยได้แสดงท่าทีต่อเหตุการณ์ในอียิปต์ สรุปได้ ดังนี้

1. ฝ่ายไทยได้แสดงความห่วงใยต่อการ “รัฐประหาร” ดังกล่าว แต่ยังไม่ได้แสดงการคัดค้าน โดยกระทรวงการต่างประเทศโดยนายจักรกฤษณ์ ศรีวีลี รองอธิบดีกรมสารนิเทศ ได้ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2556 ว่า

“กระทรวงการต่างประเทศมีความเป็นห่วงสถานการณ์ในประเทศอียิปต์ ภายหลังจากที่กองทัพอียิปต์ก่อรัฐประหารเพื่อควบคุมสถานการณ์ ซึ่งขณะนี้กระทรวงฯ กำลังเตรียมแสดงท่าทีของประเทศไทยต่อเหตุการณ์นี้ และเรียกร้องให้แก้ปัญหาทางการเมืองตามวิถีทางประชาธิปไตย”³³

2. ต่อมาเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2556 นายมนัสวี ศรีโสดาพล อธิบดีกรมสารนิเทศ ได้กล่าวกับสื่อมวลชนในเหตุการณ์นี้ ว่า

³³ บัวแก้วห่วงเหตุปฏิวัติในอียิปต์, เดลินิวส์ (4 กรกฎาคม 2556).

“มองว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นเรื่องภายในของอียิปต์ แต่หวังว่า ประชาชนอียิปต์จะสามารถหาหนทางแก้ไขปัญหาในปัจจุบันได้”³⁴

ทั้งนี้ กล่าวได้ว่า ถ้อยคำของข้าราชการระดับสูงของกระทรวงการต่างประเทศดังกล่าวนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นภาษามาตรฐานทางการทูตตามแบบแผนของไทยที่ไม่ได้มีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายอียิปต์ ใดๆ ทั้งสิ้น หลังการใช้กำลังสลายการชุมนุมต่อต้านการรัฐประหารสลายการชุมนุมของกลุ่มต่อต้านการรัฐประหารที่นำโดยกลุ่ม Muslim Brotherhood และกลุ่มอื่นๆ ที่รวมเรียกตนเองว่า Anti-Coup Alliance เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2556 ซึ่งเป็นผลให้ผู้ชุมนุมที่จัดตั้ง Rabaa และจัดตั้ง Nahda เสียชีวิตหลายร้อยคนในวันเดียว ฝ่ายไทยโดยนายสุรพงษ์ โตวิจักษณ์ชัยกุล ได้มีแถลงการณ์ในทำนองประณามการใช้ความรุนแรง รวม 2 ฉบับ เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2556 ดังนี้

“1. ประเทศไทยในฐานะมิตรประเทศที่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและยาวนานกับอียิปต์ มีความห่วงกังวลเป็นอย่างยิ่งต่อเหตุการณ์ที่มีการใช้กำลัง ทำให้มีผู้เสียชีวิตนับร้อยคน และบาดเจ็บอีกจำนวนมาก อีกทั้งสถานการณ์ที่จู่โจมเพิ่มมากขึ้น ในการนี้ไทยขอเรียกร้องให้ทุกฝ่ายใช้ความยับยั้งชั่งใจและยุติความรุนแรงโดยเร็วที่สุด

2. จากประสบการณ์ของไทย การใช้ความรุนแรงไม่ใช่วิธีการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาใดๆ ในการนี้ ไทยขอเรียกร้องให้ทุกฝ่ายยุติความรุนแรงโดยทันทีและใช้ความพยายามอย่างเต็มที่อีกครั้ง เพื่อพูดคุยสร้างความปรองดองและนำพาอียิปต์กลับสู่กระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย โดยมีทุกฝ่ายมีส่วนร่วมโดยเร็ว”³⁵

นอกจากนี้ ในวันเดียวกันนายสุรพงษ์ฯ ได้มีแถลงการณ์เพิ่มเติม ดังนี้

“1. ประเทศไทยมีความห่วงกังวลเป็นอย่างยิ่งต่อสถานการณ์ที่ยังคงเลวร้ายลงในประเทศอียิปต์ โดยเหตุการณ์รุนแรงได้ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต และบาดเจ็บจำนวนมาก โดยเฉพาะประชาชนผู้บริสุทธิ์

2. ในฐานะประเทศที่ยึดมั่นในหลักการของประชาธิปไตย และการไม่ใช้ความรุนแรง ประเทศไทยมีท่าทีสอดคล้องกับหลายประเทศในการประณามการใช้กำลังอย่างเกินควร ซึ่งย่อมนำไปสู่ความรุนแรงมากขึ้น และส่งผลเสียต่อความพยายามต่างๆ ที่จะพูดคุยเพื่อนำมาซึ่งการคืนสู่กระบวนการประชาธิปไตย และกระบวนการปรองดองที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม อันเป็นผลประโยชน์ของชาวอียิปต์ทุกคน ซึ่งไทยเชื่อว่า เป็นสิ่งที่สำคัญสูงสุดในขณะนี้

3. ประเทศไทยเรียกร้องให้ทุกฝ่ายใช้ความยับยั้งชั่งใจถึงที่สุด และหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง นอกจากนี้ ขอให้รัฐบาลชั่วคราวของอียิปต์ ให้การดูแลความปลอดภัยแก่ชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในอียิปต์ด้วย”³⁶

³⁴ โคน์ประธานาธิบดีอียิปต์, ไทยรัฐ (5 กรกฎาคม 2556).

³⁵ กระทรวงการต่างประเทศ, นายสุรพงษ์ โตวิจักษณ์ชัยกุล รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแถลงเกี่ยวกับสถานการณ์ในอียิปต์, ข่าวสารนิเทศ. (16 สิงหาคม 2556).

³⁶ กระทรวงการต่างประเทศ, นายสุรพงษ์ โตวิจักษณ์ชัยกุล รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแถลงเกี่ยวกับสถานการณ์ในอียิปต์ เพิ่มเติม, ข่าวสารนิเทศ. (16 สิงหาคม 2556).

กล่าวได้ว่า ถ้อยคำที่ใช้ในการแสดงความเห็นและประณามเหตุการณ์ในอียิปต์ดังกล่าวนับได้ว่ามีความรุนแรง นอกจากนี้ ยังมีลักษณะของการคัดค้านการเปลี่ยนแปลงที่ขัดกับหลักการประชาธิปไตย และการเข้าสู่อำนาจด้วยวิธีการนอกรัฐธรรมนูญของฝ่ายทหารอียิปต์ด้วย³⁷

ทั้งนี้ ท่าทีของฝ่ายไทย ได้ทำให้รัฐฝ่ายอียิปต์มีความกังวล โดยหลังแถลงการณ์ดังกล่าว ต่อมาในวันที่ 18 สิงหาคม 2556 นาย Nabil Fahmy รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอียิปต์ ได้มีหนังสือถึงรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศต่างประเทศไทยของไทย มีใจความสำคัญสรุปได้ว่า

1. ฝ่ายอียิปต์ขอให้ฝ่ายไทยเข้าใจว่า การชุมนุมของกลุ่มผู้ประท้วงนำโดยกลุ่ม Muslim Brotherhood ไม่ใช่การชุมนุมโดยสงบ แต่เป็นเกิดจากการปลุกเร้าของกลุ่มหัวรุนแรง ดังกล่าวที่ปลุกปั่นยุยงให้ประชาชนให้ทำร้ายตำรวจทหาร และยุยงให้ทหารละทิ้งหน้าที่เพื่อหวังให้เกิดการนองเลือด

2. ระหว่างการชุมนุมได้มีการใช้อาวุธทำร้ายตำรวจ ทหารและประชาชนผู้บริสุทธิ์ และการทำร้ายบ้านเรือนของราษฎร และทรัพย์สินของทางราชการ รวมทั้งการชักธงของกลุ่ม Al Qaeda

3. เจ้าหน้าที่ตำรวจทหารได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ และป้องกันรักษาความมั่นคงแห่งรัฐจากการกระทำของอาชญากร และกลุ่มก่อการร้าย มิใช่การปฏิบัติต่อผู้เห็นต่างทางการเมือง

4. ขอให้มิตรประเทศเช่นไทยเข้าใจในทางการอียิปต์ ที่มีความรับผิดชอบต้องดำเนินการเพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศ และขอให้ประณามการกระทำของกลุ่มผู้กระทำการอันเป็นอาชญากรดังกล่าว มิฉะนั้นจะเท่ากับเป็นการให้การสนับสนุนการกระทำดังกล่าว

5. เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหารของอียิปต์ไม่ได้กระทำความรุนแรงเกินกว่าเหตุ เห็นได้จากที่ผ่านมามีตำรวจทหารเสียชีวิตจากการปะทะ 60 นาย และบาดเจ็บหลายร้อยนาย

6. การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อ 3 กรกฎาคม 2556 ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนที่ออกมาเรียกร้องจำนวนหลายสิบล้านคน เช่นเดียวกับการชุมนุมใหญ่ในเดือนมกราคม 2554 เพื่อให้อียิปต์มีสังคมที่ยุติธรรม เป็นสังคมเปิด และมีเสรีภาพ ซึ่งที่ผ่านมากำลังถูกทำลายจากฝ่ายล้าหลัง และพวกที่นิยมความรุนแรง โดยประชาชนชาวอียิปต์รู้สึกผิดหวังเป็นอย่างมากที่ รู้สึกว่า สาธารณชนในในต่างประเทคมมีท่าทียอมรับการกระทำของกลุ่มหัวรุนแรงและสุดโต่ง (fundamentalism and extremism) จึงหวังว่า มิตรประเทศเช่นไทยจะช่วยแก้ไขในเรื่องนี้

7. อียิปต์จะยึดมั่นในการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองตามแผนทาง (Roadmap) ที่ได้แถลงไว้ รวมทั้งการมี dialogue กับทุกกลุ่มที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงและการนองเลือด

จากท่าทีของฝ่ายอียิปต์ดังกล่าว รวมทั้งความไม่พอใจของฝ่ายอียิปต์ต่อสื่อมวลชนไทย ที่ส่วนใหญ่เสนอข่าวเกี่ยวกับการยึดอำนาจของทหารอียิปต์ในเชิงลบ (ขณะที่ฝ่ายอียิปต์ยืนยันว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมิใช่การรัฐประหาร แต่เป็นการเข้าแก้ไขปัญหาของชาติตามเสียงเรียกร้องของ

³⁷ หลายฝ่ายเห็นว่า ปฏิกริยาดังกล่าว น่าจะเนื่องมาจากการเมืองภายในของไทยด้วย จากการที่รัฐบาลไทยในขณะนั้น เห็นว่า ตนเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และต้องการป้องปรามกลุ่มพลังทางการเมืองในไทยเอง รวมทั้งกองทัพในการใช้การยึดอำนาจมาแก้ไข้ปัญหาทางการเมือง

ประชาชน) ได้ทำให้บรรยากาศโดยรวมในระยะใกล้ไม่เอื้อที่จะขับเคลื่อนผลักดันความสัมพันธ์ทางการเมืองในระดับสูงของทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตาม การที่ฝ่ายอียิปต์เพียงแต่แสดงท่าทีต่อฝ่ายไทยโดยผ่านช่องทางการทูต และมีได้ใช้การตอบโต้ทางสื่อสาธารณะ ได้ทำให้ความความซบซึ้งต่อกันมิได้ลุกลามบานปลายออกไป

ทั้งนี้ กล่าวได้ว่า จากการยึดอำนาจดังกล่าวซึ่งแม้จะมีการแต่งตั้งประธานาธิบดีจากพลเรือน คือ นาย Adly Mansour อดีตประธานศาลรัฐธรรมนูญ แต่ก็ได้มีผลให้พลเอก Al-Sisi ขึ้นในอียิปต์ เป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดที่แท้จริง หรือเป็น De Facto Ruler ซึ่งต่อมาพลเอก Al-Sisi ได้รับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และได้รับการเลื่อนยศเป็นจอมพลด้วยรวมทั้งได้ทำให้เกิดกระแสความนิยมในจอมพล Al Sisi ในอียิปต์ที่เรียกว่า Sisi Fever หรือ Sisi Mania เพิ่มขึ้นสูง

การยึดอำนาจของฝ่ายทหารอียิปต์ ในขณะที่ไทยมีรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง ได้ทำให้ฝ่ายไทยไม่ได้ผลักดันประเด็นความสัมพันธ์ในเรื่องสำคัญแต่ก็ได้มีการปรับนโยบายที่เป็นการถอยห่างจากอียิปต์และต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทย เมื่อ 22 พฤษภาคม 2557 และเมื่อจอมพล Al Sisi ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งและสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2557 ฝ่ายไทยโดยสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร ได้กำหนด Mission Statement หรือภารกิจสำคัญของสถานเอกอัครราชทูต ดังนี้

“1. การส่งเสริมสวัสดิภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษา ศักยภาพ และความผูกพันใกล้ชิดกับทางราชการของนักศึกษาไทยในอียิปต์ และชูดาน

2. การกระตุ้นความสนใจต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่างไทยกับอียิปต์

3. การจัดหาที่ทำการสถานเอกอัครราชทูตแห่งใหม่ที่มีความปลอดภัย และมีสภาพสมฐานะศักดิ์ศรีของประเทศ”³⁸

Mission Statement ดังกล่าว ผู้ศึกษาเห็นว่า ได้สะท้อนว่า การดำเนินความสัมพันธ์กับอียิปต์ในภาวะที่ทั้งสองฝ่ายอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านอาจทำได้จำกัด และสถานเอกอัครราชทูตฯ ตระหนักถึงข้อจำกัดที่มีจึงมุ่งในเรื่องที่อยู่ในข่ายที่จะสามารถดำเนินการได้หรือทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผลได้เป็นหลัก กล่าวคือเรื่องที่มีลักษณะที่มีไม่ประเด็นทางการเมือง (non-political issues)

3.4.2 ข้อจำกัดในการดำเนินความสัมพันธ์

3.4.2.1 ข้อจำกัดในการพัฒนาความร่วมมือทางการเมือง

การพยายามผลักดันประเด็นในเรื่องความสัมพันธ์ทางการเมืองระดับสูงให้มีความก้าวหน้ามากขึ้นในระยะเฉพาะหน้าอาจทำได้ยาก จากสถานการณ์ในอียิปต์และในประเทศไทยที่ยังไม่แน่นอน และทั้งสองฝ่ายยังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านทางการเมือง (ฝ่ายอียิปต์ยังต้องดำเนินการต่อไปตาม Roadmap ได้แก่ การจัดการเลือกตั้งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร) จึงยากต่อการผลักดันเรื่องที่เป็นนโยบายระดับสูง เช่น การแลกเปลี่ยนการเยือนระดับสูง หรือแม้กระทั่งการจัดการ

³⁸ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร, โทรเลข, ที่ CAI 146/2557, 16 มิถุนายน 2557

ประชุมหารือทวิภาคีต่างๆ ทั้ง JC หรือ Political Consultations ก็มีแนวโน้มที่ต้องรอให้ฝ่ายไทยมีรัฐบาลที่ชัดเจนก่อน

ความร่วมมือทางการเมืองจึงมีแนวโน้มจะเป็นการรักษาสถานภาพเดิม (Status Quo) และป้องกันไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่งและปัญหาระหว่างกัน เช่น ในส่วนของฝ่ายอียิปต์เอง เมื่อเกิดการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในประเทศไทยเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 รัฐบาลอียิปต์ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการต่างประเทศ และสำนักประธานาธิบดีก็ไม่ได้แสดงท่าทีใดๆ และไม่ได้มีประกาศแจ้งเตือนหรือห้ามมิให้ชาวอียิปต์เดินทางมาประเทศไทย คงมีเพียงการเสนอข่าวของสื่อมวลชนอียิปต์ เช่น หนังสือพิมพ์ Al Ahram Weekly และอื่นๆ ซึ่งมีใช้กระบอกเสียงของรัฐบาลแต่อย่างใด

ในขณะเดียวกัน สถานการณ์การเมืองโดยรวมในอียิปต์ก็ยังไม่สงบนิ่งได้ว่า ยังอยู่ในภาวะไม่แน่นอน และยิ่งขาดเสถียรภาพ โดยประธานาธิบดี Al Sisi จะต้องแก้ไขปัญหาการเมืองและเศรษฐกิจภายในก่อน เช่น การยังคงมีปัญหาค่าความตึงเครียดขัดแย้ง แบ่งฝ่ายทางการเมืองและสังคม โดยเฉพาะปรากฏการณ์ความเกลียดชังฝ่ายอิสลามนิยม หรือที่เรียกว่าปรากฏการณ์ anti-Islamist hypernationalism ในสังคม และปัญหาการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลทุกฝ่าย เช่น การจับกุมคุมขังสมาชิกกลุ่ม Muslim Brotherhood รวมกว่า 20,000 คน การที่ศาลตัดสินประหารชีวิตสมาชิกกลุ่ม Muslim Brotherhood จำนวนกว่า 700 คน และการห้ามการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน 6th April Youth Movement และการจับกุมขังสื่อมวลชน รวมทั้งสื่อมวลชนต่างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ อียิปต์ยังเผชิญกับเหตุการณ์การก่อการร้าย การก่อวินาศกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการก่อเหตุที่อ้างความรับผิดชอบโดยกลุ่ม Ansar Beit Al Maqdis ซึ่งเชื่อว่าเป็นเครือข่ายของกลุ่ม Al Qaeda ซึ่งได้ปฏิบัติการก่อการร้าย การระเบิดท่อน้ำทิ้งในไชนาย และการโจมตีทหารตำรวจอียิปต์มาหลายสิบครั้งนับแต่การยึดอำนาจของฝ่ายทหารเมื่อ 3 กรกฎาคม 2556

ยิ่งกว่านั้น วิกฤตการณ์ในตะวันออกกลางในปัจจุบัน เช่น ปัญหาในอิรักที่เกิดจากกลุ่ม Islamic State of Iraq and Greater Syria (ISIS หรือ ISIL) และความขัดแย้งและการสู้รบรอบใหม่ระหว่างอิสราเอลกับกลุ่ม Hamas ในฉนวนกาซา ซึ่งมีอียิปต์เป็นตัวกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อการหยุดยิงระหว่างทั้งสองฝ่ายที่สำคัญ ก็จะทำให้ฝ่ายอียิปต์ ต้องติดพันกับปัญหาในภูมิภาคที่จะทำให้ยากที่จะอุทิศเวลาและความสนใจแก่ประเทศไทยได้ในระยะปัจจุบัน

3.4.2.2 ข้อจำกัดในการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจ

รัฐบาลประธานาธิบดี Al Sisi ยังคงเผชิญปัญหาต่างๆ ทางเศรษฐกิจไม่ต่างจากในรัฐบาลที่ผ่านมา ทั้งปัญหาในระดับโครงสร้าง ปัญหาระดับมหภาค การสูญเสียรายได้จากการลงทุนและการท่องเที่ยว และปัญหาประจำวันที่สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชน เช่น การขาดกระแสไฟฟ้า การขาดน้ำมันเชื้อเพลิง และการเพิ่มขึ้นของราคาอาหารและค่าครองชีพ เป็นต้น สถานการณ์การเมืองและเศรษฐกิจของอียิปต์ภายใต้ประธานาธิบดี Al Sisi จึงยังคงเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและความตึงเครียด ซึ่งจะทำให้การผลักดันการดำเนินความสัมพันธ์กับไทยในทางเศรษฐกิจการค้าและการลงทุนทำได้อย่างจำกัด ขณะที่การที่ฝ่ายไทยจะกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เอกชนไทยสนใจลงทุนในตลาดอียิปต์อาจเป็นสิ่งที่ยากจะโน้มน้าวเอกชนไทยได้

3.4.2.3 ข้อจำกัดในด้านความร่วมมือทางสังคม วัฒนธรรมและการศึกษา

กล่าวได้ว่า การพัฒนาความร่วมมือด้านนี้มีข้อจำกัดไม่มาก และเป็นด้านหลักของความสัมพันธ์ในปัจจุบันซึ่งมีความเข้มแข็ง และก้าวหน้าเป็นอันดีอยู่แล้ว และควรดำเนินต่อไป โดยอาจเพียงแต่เพิ่มการดำเนินการเชิงปริมาณ เช่น เพิ่มจำนวนความถี่ และความเข้มข้นของกิจกรรมในเชิงวัฒนธรรม และการทูตสาธารณะ (Public Diplomacy) และเพิ่มงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการ เป็นต้น

3.5 โอกาสและความเป็นไปได้ในการเสริมสร้างความร่วมมือทางทหาร

จากสภาพการณ์ข้อจำกัดในการยกระดับความร่วมมือในด้านต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้การสร้างแรงขับเคลื่อน (momentum) ในความสัมพันธ์ในระยะปัจจุบันให้ก้าวหน้าขึ้น นั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรมุ่งผลักดันความสัมพันธ์ในด้านที่ยังมีโอกาสความเป็นไปได้สูง และยังไม่ได้รับการกระตุ้นหรือส่งเสริมอย่างจริงจัง และยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า ได้แก่ การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างทหารของทั้งสองฝ่าย (military-to-military cooperation) โดยจากการศึกษาข้อมูลและการสังเกตการณ์ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นมิติความสัมพันธ์ที่ซึ่งจะสามารถส่งเสริมให้ก้าวหน้าต่อไปได้อีกมาก ด้วยดังนี้

3.5.1 สถาบันทหารของทั้งสองฝ่ายนับได้ว่าเป็นสถาบันหลักของชาติที่มีความเข้มแข็ง มีบทบาทสำคัญทางสังคมและการเมืองของชาติ ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็น “ทหารของประชาชน” แม้ในบางช่วงจะถูกประชาชนบางส่วนต่อต้านก็ตาม นอกจากนั้น ในฝ่ายสถาบันทหารของอียิปต์ยังนับได้ว่ามีสมรรถนะสูงที่สุดประเทศหนึ่งในตะวันออกกลางและแอฟริกา โดยมีกำลังประจำการประมาณ 500,000 นาย มีกำลังสำรองประมาณ 30,000 คน นอกจากนั้นในทางเศรษฐกิจ ยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้จ้างงาน สร้างอาชีพในแก่ประชาชนหลายแสนตำแหน่ง โดยมีแนวโน้มจะมีบทบาทและสถานะดังกล่าวไม่ว่า สถานการณ์ทางการเมืองจะเปลี่ยนแปลงหรือพลิกผันไปในทิศทางใดก็ตาม³⁹ การผลักดันให้เกิดความร่วมมือและความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างทหารทั้งสองฝ่ายเพื่อให้เป็นจุด

³⁹ ทหารอียิปต์ได้รับการยอมรับในบทบาทความเป็น “ผู้พิทักษ์สาธารณรัฐ” ของทหารอียิปต์ หลังโค่นล้มกษัตริย์ Farouk มาตั้งแต่การปฏิวัติ 23 กรกฎาคมปี 2495 และอำนาจอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจ และความเป็นอิสระที่ฝ่ายการเมืองไม่สามารถควบคุมได้อย่างแท้จริง ทำให้กองทัพอียิปต์ถูกฝ่าย อิสลามนิยมและนักวิชาการบางส่วนวิจารณ์ว่า ฝ่ายทหารของอียิปต์ มีลักษณะเป็น Deep State หรือ “รัฐซ้อนรัฐ” (State within State) ทั้งนี้ ในทางเศรษฐกิจกล่าวได้ว่า ฝ่ายทหารอียิปต์มี “อาณาจักรทางธุรกิจ” ของตนเองที่กว้างขวาง โดยมีการประเมินว่า ครอบครองระหว่างร้อยละ 25-ร้อยละ 40 ในแทบทุกสาขาเศรษฐกิจและการผลิต โดยมีกิจการต่างๆ เช่น อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค อาหาร คอมพิวเตอร์ โทรทัศน์ จักรเย็บผ้า ตู้เย็น ผลิตภัณฑ์ทำจากพลาสติก น้ำดื่มบรรจุขวด น้ำมันมะกอก อุปกรณ์การแพทย์ นอกจากนั้น ยังทำธุรกิจในด้านอสังหาริมทรัพย์ การท่องเที่ยว โรงแรม ห้างสรรพสินค้า และด้านพลังงาน และก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น โดยรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทความสำคัญของทหารอียิปต์ ดูได้ในรายงานต่างๆ เช่น Nimrod Raphaeli “Egyptian Army’s Pervasive Role in National Economy” 29 July 2013 ในเว็บไซต์ www.memri.org ของ Middle East Media Research Institute รวมทั้งในงานเขียนอื่นๆ เช่น Steven A. Cook The Struggle for Egypt : From Nasser to Tahrir Square, (London, Oxford University Press, 2011) และ Hazem Kandil Soldiers, Spies and Statemen : Egypt’s Road to Revolt, (London, Verso, 2012) เป็นต้น

เชื่อมโยงระหว่างทั้งสองฝ่ายอีกด้านหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่ปกติ หรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

3.5.2 ความร่วมมือทางทหารทั้งสองฝ่ายมีศักยภาพและโอกาสพัฒนาได้อีกมาก แต่ที่ผ่านมายังไม่ได้รับความสนใจและการผลักดันเท่าที่ควร ซึ่งแม้ความร่วมมือด้านนี้มีได้เป็นมิติใหม่ แต่ความร่วมมือที่ใกล้ชิดขึ้นระหว่างทหารของทั้งสองฝ่ายจะเป็นปัจจัยกระชับสายสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอียิปต์ให้มั่นคง โดยเฉพาะในภาวะของการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองในทั้งสองประเทศซึ่งทำให้การดำเนินการด้านอื่น เช่น การเมือง และเศรษฐกิจทำได้อย่างจำกัด ดังได้อธิบายแล้วในข้อ 3.4.2

3.5.3 ฝ่ายทหารของทั้งสองฝ่ายมีความสนใจที่จะขยายความร่วมมือกันเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เช่น ที่ผ่านมามีการเยือนอียิปต์ของผู้นำเหล่าทัพ เช่น การเยือนของพลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก เมื่อ 10-12 มีนาคม 2551 ซึ่งได้พบและหารือกับนาย Sayed Meshal รัฐมนตรีว่าการกระทรวง Military Production ของอียิปต์ และได้เสนอให้มีการแลกเปลี่ยนบุคลากรทางทหารระหว่างกัน และพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ขณะเป็นรองนายกรัฐมนตรีได้เดินทางเยือนอียิปต์ ระหว่าง 26-27 มกราคม 2551 เป็นต้น

ทั้งนี้ การแสดงความสนใจที่จะผลักดันความร่วมมือระหว่างฝ่ายทหารในกรอบของช่องทางทหารทูตได้เริ่มสิ่งบ่งชี้ในความเป็นไปได้ในระหว่างประชุมหารือทวิภาคีระหว่างสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร กับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องของฝ่ายอียิปต์ (กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงความร่วมมือระหว่างประเทศ กระทรวงเกษตรและที่ดิน) ที่เมือง Marsa Alam เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2554 ซึ่งในระหว่างการประชุมดังกล่าว ฝ่ายอียิปต์ได้เสนอให้เพิ่มพูนความร่วมมือทางทหารระหว่างกัน ดังนี้

1. ขอรับความร่วมมือจากฝ่ายไทยในการกู้และทำลายวัตถุระเบิด โดยขอให้ฝ่ายไทยส่งคณะผู้เชี่ยวชาญไปให้การอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่อียิปต์
2. เสนอให้ทั้งสองฝ่ายพิจารณาให้มีการแต่งตั้งผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารระหว่างกัน⁴⁰

จากข้อเสนอดังกล่าว ต่อมากระทรวงการต่างประเทศได้มีหนังสือสอบถามกระทรวงกลาโหม และได้รับแจ้งตอบจากกองความร่วมมือด้านความมั่นคง สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานนโยบายและแผนกลาโหม เมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2555⁴¹ สรุปได้ดังนี้

กระทรวงกลาโหมเห็นว่าอียิปต์เป็นประเทศที่มีความสำคัญในภูมิภาคตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือ และมีกองทัพที่ใหญ่ที่สุดในทวีปแอฟริกา การสร้างความร่วมมือระหว่างกองทัพของทั้งสองประเทศสอดคล้องกับแนวคิดทางยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงกับประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศ อันจะนำมาซึ่งความมั่นคงและสันติภาพในภูมิภาค ดังนั้น กองทัพไทยจึงสามารถเสริมสร้างความร่วมมือกับอียิปต์ได้โดยเริ่มจากการดำเนินกิจกรรมความร่วมมืออย่างง่ายและใช้งบประมาณน้อยก่อนในระยะแรก ดังนี้

⁴⁰ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร, โทรเลข, ที่ CAI 356/2554, 15 พฤศจิกายน 2554, หน้า 11.

⁴¹ กองความร่วมมือด้านความมั่นคง สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานนโยบายและแผนกลาโหม, หนังสือราชการ, ที่ กท. 0207/725, 5 กุมภาพันธ์ 2555.

1. รูปแบบความร่วมมือในระยะเริ่มต้น เช่น

1.1 การแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้นำทางทหาร ซึ่งจะเป็นโอกาสให้ฝ่ายไทยได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับบทบาทของกองทัพ โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อทำความเข้าใจกับประเทศมุสลิมอย่างอียิปต์ ซึ่งเป็นประเทศที่มีอิทธิพลต่อชุมชนชาวมุสลิม รวมทั้งอียิปต์เป็นประเทศที่มีประสบการณ์ในการต่อต้านการก่อความไม่สงบ (Counter Insurgency-COIN) นอกจากนี้ ความสัมพันธ์อันดีจะทำให้อียิปต์สนับสนุนไทยในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่โลกมุสลิม โดยเฉพาะในเวทีระหว่างประเทศที่อียิปต์มีบทบาทสำคัญ เช่น OIC และสันนิบาตอาหรับ (Arab League)

1.2 แลกเปลี่ยนความร่วมมือด้านการศึกษาในหลักสูตรระยะสั้น

1.3 ความร่วมมือในการฝึกอบรมทางทหาร

2. หลังจากนั้น จึงพิจารณาความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และประโยชน์ที่จะได้รับ เพื่อพิจารณาดำเนินกิจกรรมความร่วมมือในด้านต่างๆ ที่มีความซับซ้อนและใช้งบประมาณมากขึ้นตามลำดับ เช่น

2.1 การแลกเปลี่ยนการฝึกทางทหาร

2.2 การแลกเปลี่ยนการศึกษาในหลักสูตรระยะยาว

2.3 ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศ ซึ่งอียิปต์มีแสนยานุภาพและกำลังอาวุธที่ทันสมัยที่สุดในทวีปแอฟริกา ซึ่งนอกจากได้จากต่างประเทศ เช่น สหรัฐฯ อังกฤษ ฝรั่งเศส แล้ว ยังสามารถผลิตได้ในประเทศ ซึ่งอียิปต์มีโรงงานผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์มากกว่า 30 แห่ง ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ โดยมียุทธภัณฑ์ทางทหารที่สามารถผลิตได้ ได้แก่ กระสุนปืนเล็กยาว กระสุนปืนครก รุ่นระเบิด ลูกกระเบิด จรวดต่อสู้รถถัง ปืนเล็กยาว ปืนพก รถหุ้มเกราะ เครื่องมือสื่อสาร รถถัง และเครื่องบินฝึก ฯลฯ นอกจากนี้ บางโรงงานยังผลิตอุปกรณ์ทั่วไป เช่น ยารักษาโรค อุปกรณ์วินิจฉัยโรค และอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวเรือนได้ ดังนั้น หากมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการทหารระหว่างกัน ก็จะเป็นการเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ในระหว่างกันได้

3. การแต่งตั้งผู้ช่วยทูตทหารระหว่างกันจะเป็นประโยชน์ในการมีสำนักงานผู้ช่วยทูตทหารในแอฟริกาเพิ่มขึ้นจากสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ทำให้มีผู้แทนกองทัพเพื่อทำหน้าที่เสริมสร้างความสัมพันธ์และประสานงานกับประเทศในภูมิภาคดังกล่าว รวมถึงเป็นตัวกลางในการประสานงานด้านการทหารและความมั่นคงแก่กลุ่มประเทศมุสลิมในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

4. ในส่วนการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่อียิปต์ในด้านการกู้และทำลายกัมระเบิด นั้น กระทรวงกลาโหมสามารถให้การสนับสนุนได้ เนื่องจากมีศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบในเรื่องนี้

อย่างไรก็ดี กระทรวงกลาโหมมีข้อสังเกตด้วยว่า ในการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างกองทัพทั้งสองฝ่ายจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณสำหรับดำเนินการด้วย โดยเห็นว่า ในขั้นนี้ควรพัฒนาความสัมพันธ์กับทหารอียิปต์แบบค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้ ต่อมาฝ่ายไทยได้แจ้งความเห็นของกระทรวงกลาโหมให้ฝ่ายอียิปต์ทราบ และได้รับการแจ้งตอบจากกระทรวงกลาโหมอียิปต์ในเดือนกันยายน 2555 สรุปได้ ดังนี้

1. ฝ่ายอียิปต์เห็นพ้องที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางทหารกับฝ่ายไทย โดยขอให้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกัน อย่างสม่ำเสมอ (regular reciprocal visits) เพื่อพิจารณาด้านที่มีศักยภาพที่จะร่วมมือกัน

2. ฝ่ายอียิปต์ขอเชิญฝ่ายไทยเดินทางมาเยือนเป็นเวลา 4-5 วัน ในเดือนพฤศจิกายน 2555 เพื่อหารือเกี่ยวกับประเด็นความร่วมมือและแผนการแลกเปลี่ยนการเยือน อย่างไรก็ตาม ฝ่ายไทยโดยสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ได้แจ้งว่า ข้อเสนอดังกล่าวค่อนข้างกระชั้นชิด และมีได้อยู่ในแผนงบประมาณปี 2556 จึงขอชะลอการเดินทางตามข้อเสนอดังกล่าวออกไปก่อน โดยจะพิจารณาบรรจุข้อเสนอของฝ่ายอียิปต์เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนการเยือนในแผนการดำเนินการของกระทรวงกลาโหมตามความเหมาะสมต่อไป

ทั้งนี้ หลังความพยายามในการประสานงานให้เกิดการติดต่อระหว่างฝ่ายทหารทั้งสองฝ่าย โดยกระทรวงการต่างประเทศ และสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ต่อมาฝ่ายทหารของอียิปต์ ได้แสดงความสนใจและแสดงต้องการมีปฏิสัมพันธ์กับกองทัพไทยเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ขณะที่ฝ่ายไทยก็ได้มีความพยายามในการติดต่อกับฝ่ายกองทัพอียิปต์ด้วยเช่นกันที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1. เมื่อเดือนตุลาคม 2555 ฝ่ายอียิปต์ได้มีหนังสือเชิญไทย เข้าร่วมการฝึกทหาร “Bright Star” ในระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคม 2556 โดยการฝึกดังกล่าวจัดขึ้นทุก 2 ปี พร้อมทั้งขอเชิญฝ่ายไทยเข้าร่วมประชุมเตรียมการในระหว่างวันที่ 15-23 ตุลาคม 2555

2. เมื่อเดือนมิถุนายน 2556 กระทรวงกลาโหมของไทยได้มีหนังสือเชิญพลเอก Abdel Fattah Al Sisi รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอียิปต์เข้าร่วมงาน “Defense and Security 2013” ที่ประเทศไทยในเดือนกันยายน 2556 ซึ่งฝ่ายอียิปต์ได้ขอส่งนายพลจัตวา Ashraf Mohamed Sultan เป็นผู้แทนพลเอก Al-Sisi เข้าร่วมงานดังกล่าวแทน

นอกจากนี้ จากการที่ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องได้แก่ ฝ่ายทหารของไทย ตัวแทนทางการทูตของฝ่ายอียิปต์ในไทย และนักวิชาการไทยที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับโลกอาหรับและตะวันออกกลาง เกี่ยวกับโอกาส ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ประโยชน์ และข้อจำกัดในการส่งเสริมและเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างฝ่ายทหารของประเทศไทยและอียิปต์ ได้รับความเห็น ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. พันเอก สุวรรณชัย ชะเอม กองความร่วมมือด้านความมั่นคง สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและแผนกลาโหม เห็นว่า การร่วมมือกับกองทัพอียิปต์เป็นสิ่งที่น่ายินดี ควรสนับสนุนตามที่กระทรวงกลาโหมเคยแจ้งความเห็นแล้ว อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดที่ผ่านมาในการมีกิจกรรมหรือปฏิสัมพันธ์กับฝ่ายอียิปต์ได้แก่ การที่เมื่อฝ่ายอียิปต์เชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การเชิญไปเยือน ฝ่ายอียิปต์มักกำหนดให้ฝ่ายไทยเป็นผู้รับผิดชอบงบประมาณค่าใช้จ่ายเอง หรือเพียงมอบให้มีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่คณะ ซึ่งหากเป็นเรื่องที่มีได้อยู่ในแผนงบประมาณก็จะไม่สามารถปฏิบัติได้ ต่างกับการเชิญของฝ่ายทหารบางประเทศ เช่น กาดาร์ที่จะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้ นอกจากนี้ ตนเห็นว่า การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันอาจทำได้ด้วยการมีการจัดทำบันทึก

ความเข้าใจ (MOU) และการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมในระดับนโยบายของทั้งสองฝ่าย เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างกัน⁴²

2. รองศาสตราจารย์ จรัญ มะลูลีม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เห็นว่า ความร่วมมือระหว่างทหารทั้งสองฝ่ายเป็นสิ่งที่ควรได้รับการส่งเสริม และตนเชื่อว่า ทั้งสองฝ่ายได้มีการติดต่อกันอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามในเชิงยุทธศาสตร์ ทั้งสองฝ่ายอาจมีความสนใจแตกต่างกัน เนื่องจากต่างสนใจประเด็นใกล้ตัว หรือประเด็นความมั่นคงในภูมิภาคของตนมากกว่า อย่างไรก็ตาม การที่ทั้งสองฝ่ายต่างมีความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ต่างมีบทบาทในการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองมาคล้ายคลึงกัน และต่างมีภัยคุกคามคล้ายคลึงกัน เช่น ปัญหาการต่อสู้กับการก่อความไม่สงบ และกลุ่มสุดโต่ง จึงน่าจะมีจุดร่วม (common ground) ในการมีความเข้าใจ และการขยายความร่วมมือระหว่างทั้งสองฝ่ายได้ไม่ยาก เช่น ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมกันในการต่อสู้กับการก่อการร้ายสากล เป็นต้น⁴³

3. นาย Houssam-Eldine Reda อุปทูตวิชาการ และรองหัวหน้าคณะผู้แทนทางการทูตของอียิปต์ประจำประเทศไทย เห็นว่า การผลักดันความร่วมมือทางทหารทั้งสองฝ่ายเป็นแนวคิดที่ดี อย่างไรก็ตามดีตสเห็นว่า ควรดำเนินการอย่างรอบคอบและระมัดระวัง เพื่อไม่ให้ถูกแปลเจตนาผิดหรืออาจถูกมอง หรือถูกกล่าวหาว่า เป็นการพยายามรวมตัวกันของระบอบที่มาจาก การแทรกแซงทางการเมืองของทหาร ดังนั้น แม้เรื่องนี้ จะเป็นความคิดที่ดีและเป็นประโยชน์ แต่ก็ต้องดูจังหวะเวลาที่เหมาะสม และการดำเนินการในเชิงรุกน่าจะเกิดขึ้นหลังจากมีการเลือกตั้งในประเทศไทยแล้ว โดยตนเห็นว่า ทั้งสองฝ่ายสามารถที่จะร่วมมือกันได้หลายรูปแบบ อย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งในด้านการศึกษากองทัพ การฝึกอบรม ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมทหาร และการซื้อขายอาวุธ เป็นต้น ทั้งนี้ นาย Houssam เห็นว่า เมื่อระดับความร่วมมือและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้ทวีความเข้มข้นขึ้น ในที่สุดทั้งสองฝ่ายก็จะสังเกตเห็นความจำเป็นในการแต่งตั้งผู้ช่วยทูตทหารระหว่างกัน⁴⁴

จากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ได้ทราบข้อมูลและความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ต่างเห็นพ้องในการส่งเสริมให้มีความร่วมมือทางทหารของไทยกับอียิปต์ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินการควรเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในจังหวะเวลาที่เหมาะสม และเมื่อความร่วมมือได้มีการขยายตัวในระดับที่น่าพอใจ จึงดำเนินการพัฒนาความสัมพันธ์ให้ก้าวหน้า โดยการมีกลไกความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานร่วม การจัดทำบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือ และการแต่งตั้งผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารระหว่างกัน

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า การส่งเสริมความร่วมมือทางทหารระหว่างไทยกับอียิปต์จะเป็นมิติสำคัญในการขับเคลื่อนความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองในทั้งสองประเทศมิให้หยุดนิ่ง และเป็นการดำเนินการตามแนวทาง “การติดต่ออย่างสร้างสรรค์” (Constructive Engagement) ซึ่งมุ่งรักษาไมตรีและปฏิสัมพันธ์กับมิตรประเทศในอยู่ภาวะยากลำบากในช่วงของการเปลี่ยนผ่าน โดยมองผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว

⁴² สุวรรณชัย ชะเอม, กองความร่วมมือด้านความมั่นคง สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานนโยบายและแผนกลาโหม, สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, 28 กรกฎาคม 2557.

⁴³ จรัญ มะลูลีม, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2557.

⁴⁴ Houssam-Eldine Reda, อุปทูตวิชาการและรองหัวหน้าคณะผู้แทนทางการทูตของอียิปต์ประจำประเทศไทย, สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2557.

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาการดำเนินความสัมพันธ์กับอียิปต์ในสมัยประธานาธิบดี Mohamed Morsi และประธานาธิบดี Abdel Fattah Al Sisi ซึ่งอยู่ในช่วงหลัง Arab Spring โดยเปรียบเทียบกับ การดำเนินการในช่วงก่อน Arab Spring พบว่า มีลักษณะสำคัญดังนี้

4.1.1 การดำเนินการของไทยในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ Arab Spring มีปัญหาอุปสรรคสำคัญได้แก่ การที่ทั้งสองฝ่ายต่างจัดลำดับความสำคัญทางนโยบายต่างประเทศ (foreign policy priorities) โดยให้ความสนใจต่อกันในลำดับรอง เป็นผลให้ความร่วมมือไม่มีพลวัตเท่าที่ควร แม้ทั้งสองประเทศได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันมา 60 ปี และมีความร่วมมือระหว่างกันที่ครอบคลุมแทบทุกมิติ รวมทั้งมีกลไกความร่วมมือระหว่างกันที่เป็นรูปธรรมหลากหลายด้านก็ตาม อย่างไรก็ตาม ในช่วงดังกล่าวทั้งสองฝ่ายต่างมีความมุ่งหวังและตั้งใจที่จะเสริมสร้างความร่วมมือในทุกด้านให้ก้าวหน้ามากขึ้น

4.1.2 ภายหลังจากเหตุการณ์ Arab Spring การดำเนินความสัมพันธ์ทำได้อย่างจำกัดยิ่งขึ้น จากการที่อียิปต์ต้องเผชิญปัญหาภายในประเทศ วิกฤตการเมือง และวิกฤตเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง และฝ่ายไทยตระหนักว่า ภาวะไร้เสถียรภาพในอียิปต์ทำให้ยากแก่การผลักดันประเด็นสำคัญในความร่วมมือทางการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลให้ฝ่ายไทยต้องเฝ้ารอดูความคลี่คลายของสถานการณ์ในอียิปต์ก่อน (Wait-and-See Approach)

4.1.3 ในช่วงรัฐบาลประธานาธิบดี Mohamed Morsi ฝ่ายไทยได้พยายามเร่งสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำในระบอบใหม่ของอียิปต์ที่มีกลุ่มอิสลามนิยมเป็นแกนนำ โดยคาดหวังว่าสถานการณ์ในอียิปต์จะกลับสู่การมีเสถียรภาพ การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ และอียิปต์จะสามารถกลับมาเป็นประเทศผู้มั่งคั่งสำคัญในโลกอาหรับได้ อย่างไรก็ตาม การที่ประธานาธิบดี Morsi อยู่ในตำแหน่งเป็นเวลาเพียง 1 ปี ทำให้การดำเนินการต่างๆ ของไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

4.1.4 ในสมัยประธานาธิบดี Abdel Fattah Al-Sisi ซึ่งนับว่าในขณะนี้ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น ฝ่ายไทยยังมิได้มุ่งผลักดันการดำเนินความร่วมมือทางการเมือง หรือเศรษฐกิจในเชิงรุก ซึ่งอาจเนื่องจากตระหนักว่า สถานการณ์ในทั้งสองประเทศประเทศยังไม่เอื้ออำนวย และต่างยังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านทางการเมือง การดำเนินความร่วมมือในทางเศรษฐกิจการเมืองที่ผ่านมาและในระยะใกล้ จึงมีแนวโน้มจะเป็นการรักษาสถานภาพเดิม พร้อมทั้งรักษาการติดต่อ ปฏิสัมพันธ์ในด้านต่างๆ เช่น ด้านสังคม วัฒนธรรม และการศึกษาไว้ไม่ให้ถดถอย

4.1.5 ผู้ศึกษาเห็นว่า การที่อียิปต์นับเป็นประเทศที่มีความสำคัญในกลุ่มอาหรับ แอฟริกา และโลกมุสลิม และการที่อียิปต์มีความสำคัญต่อไทยโดยเฉพาะในด้านการศึกษาของเยาวชนไทยมุสลิม ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฝ่ายไทยจึงควรหาทางเสริมสร้างความสัมพันธ์

กับอียิปต์ แม้ว่าทั้งสองฝ่ายจะอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านทางการเมือง ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างทหาร มีโอกาสความเป็นไปได้สูง และสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้อีกมาก โดยการศึกษาพบว่า ฝ่ายทหารของทั้งสองประเทศต่างมีความสนใจที่จะขยายร่วมมือระหว่างกัน โดยฝ่ายไทยเห็นว่า การสร้างความร่วมมือทางทหารอียิปต์สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงกับมิตรประเทศของกระทรวงกลาโหม และการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันจะเป็นโอกาสในการให้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของกองทัพไทยในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้อียิปต์สนับสนุนไทยใน OIC และแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการที่อียิปต์เป็นประเทศที่มีประสบการณ์สูงในการต่อต้านการก่อความไม่สงบ (Counter-Insurgency – COIN)

ในขณะเดียวกัน ที่ฝ่ายอียิปต์ก็ได้แสดงความกระตือรือร้นที่จะขยายความร่วมมือกับฝ่ายไทยอย่างเห็นได้ชัด เช่น การเชิญฝ่ายไทยเข้าร่วมการฝึกร่วมทางทหาร “Bright Star” และได้เชิญฝ่ายไทยเดินทางไปการเยือนเพื่อร่วมพิจารณาหาแนวทางขยายความร่วมมือกัน และได้ขอรับการสนับสนุนการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่อียิปต์ในด้านการกู้และทำลายกับระเบิด เป็นต้น

4.1.6 ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ฝ่ายไทยสมควรสนับสนุน ส่งเสริมความร่วมมือของฝ่ายทหารของทั้งสองฝ่ายให้ใกล้ชิดและก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น โดยดำเนินการในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และเพิ่มระดับความเข้มข้นของการดำเนินการไปตามลำดับในจังหวะเวลาที่เหมาะสม

4.2 ข้อเสนอแนะ

4.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ฝ่ายไทยควรมุ่งผลักดันความสัมพันธ์ในด้านที่ยังมีโอกาสความเป็นไปได้สูง และยังไม่ได้รับการกระตุ้นหรือส่งเสริมอย่างจริงจัง และยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างทหารของทั้งสองฝ่าย (military –to-military cooperation) ซึ่งเป็นมิติความสัมพันธ์ที่ซึ่งจะสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้อีกมาก

4.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงดำเนินการ

ผู้ศึกษาเห็นว่า สมควรสนับสนุน ส่งเสริมความร่วมมือของฝ่ายทหารของทั้งสองฝ่าย ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เมื่อความร่วมมือมีการขยายตัวและมีความใกล้ชิดในระดับที่น่าพอใจจึงสร้างกลไกความสัมพันธ์ที่มีความเป็นรูปธรรม หรือมีความเป็นสถาบัน (institutionalization) ทั้งนี้ โดยสำนักนโยบายและแผนกลาโหม ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดยุทธศาสตร์และการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงกับต่างประเทศ ฝ่ายไทยควรบรรจุเรื่องการส่งเสริมความร่วมมือกับฝ่ายทหารของอียิปต์ไว้ในแผนงานและแผนงบประมาณประจำปีในระยะต่อไป

ทั้งนี้ การดำเนินการอาจแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. การดำเนินการในระยะสั้น หรือในระยะเริ่มต้น ได้แก่
  - ให้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนของคณะผู้แทนทางทหารในระดับต่างๆ เริ่มจากการเยือนในลักษณะสร้างความรู้จักคุ้นเคยในระยะเวลา 1 ปี เพื่อหารือเกี่ยวกับแนวทางความร่วมมือในระยะต่อไป
  - สนับสนุนการแลกเปลี่ยนความร่วมมือด้านการศึกษาในหลักสูตรระยะสั้น

- ส่งเสริมความร่วมมือในการฝึกอบรมทางทหาร รวมทั้งในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้กับฝ่ายทหารอียิปต์ในด้านการต่อต้านการก่อการร้ายของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรง และการต่อสู้กับการก่อความไม่สงบ (Counter-insurgency – COIN) ซึ่งฝ่ายอียิปต์มีประสบการณ์สูง

- สนับสนุนการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่อียิปต์ในด้านการกู้และทำลายกัมระเบิด โดยศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ ตามที่ฝ่ายอียิปต์ขอรับการสนับสนุน

2. การดำเนินการในระยะกลาง

โดยพิจารณาดำเนินกิจกรรมความร่วมมือในระดับที่สูงขึ้นมากขึ้น เช่น

- การแลกเปลี่ยนการฝึกทางทหาร เช่น การฝึกผสม (Bilateral Exercise)

- การแลกเปลี่ยนการศึกษาในหลักสูตรระยะยาว เช่น หลักสูตรชั้นนายร้อย หลักสูตรชั้นนายพัน และหลักสูตรโรงเรียนเสนาธิการทหาร เป็นต้น

- การแลกเปลี่ยนผู้สอน ผู้บรรยายระหว่างสถาบันการศึกษาทางทหาร

- การแลกเปลี่ยนผู้ชำนาญการ (Expert Exchange)

- การร่วมมือระหว่างสถาบันวิชาการทหาร เช่น สถาบันวิชาการป้องกันประเทศของไทยกับสถาบันวิชาการทหารของอียิปต์ เพื่อทำการศึกษาวิจัย และพัฒนาทางวิชาการทหารร่วมกัน

- มีความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศ (military production)

- เข้าร่วมการซ้อมรบที่แต่ละฝ่ายเป็นเจ้าของ (การฝึก “Bright Star” ของอียิปต์ และการฝึก Cobra Gold ของไทย)

3. การดำเนินการในระยะยาว

เมื่อความสัมพันธ์ก้าวหน้ามากขึ้น ควรพิจารณาการดำเนินการในขั้นต่อไปได้แก่

- การจัดทำบันทึกความเข้าใจด้วยความร่วมมือระหว่างทั้งสองฝ่าย (MOU) และการจัดตั้งคณะกรรมการ หรือคณะกรรมการร่วม ระหว่างทั้งสองฝ่าย

- การแต่งตั้งผู้ช่วยทูตทหารระหว่างกัน⁴⁵

นอกจากนี้ อาจพิจารณาความเป็นไปได้ในการมีความร่วมมือในด้านการซื้อขายทางทหาร เช่น การซื้อขายสิ่งอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ทางทหาร (Defense Articles) และมีความร่วมมือในอุตสาหกรรมการผลิตต่างๆ (นอกเหนือจากอุตสาหกรรมทางทหาร) ที่ปัจจุบันฝ่ายทหารของอียิปต์ได้ดำเนินการอยู่เป็นอันมาก เช่น อุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์ เป็นต้น

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า ในสภาพการณ์ที่ทั้งสองฝ่ายอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านทางการเมือง การส่งเสริมความร่วมมือทางทหารระหว่างไทยกับอียิปต์จะเป็นมิติสำคัญในการเพิ่มพละและแรงขับเคลื่อนความสัมพันธ์ของไทยกับอียิปต์มิให้หยุดนิ่ง ในขณะที่การดำเนินการด้านการเมืองและ

⁴⁵ ปัจจุบันมีผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารของกลุ่มประเทศอาหรับในไทยเพียงประเทศเดียวคือคูเวต (เข้ารับตำแหน่งเมื่อ 14 พฤศจิกายน 2555) เมื่อขณะที่ปัจจุบันในอียิปต์มีประเทศในเอเชียที่มีผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารของตน ได้แก่ ญี่ปุ่น จีน และอินเดีย

เศรษฐกิจทำได้จำกัด และเป็นการดำเนินการตามแนวทาง “การติดต่ออย่างสร้างสรรค์” (Constructive Engagement) ซึ่งมุ่งรักษาไมตรีและปฏิสัมพันธ์กับมิตรประเทศในอยู่ภาวะยากลำบาก โดยมองผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว อย่างไรก็ตาม เมื่อก้าวข้ามห้วงของการเปลี่ยนผ่านไปแล้วทั้งสองฝ่ายก็ควรเร่งเสริมสร้างความร่วมมือในทางการเมืองและเศรษฐกิจให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. พม่าผ้าเมือง. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2553.

จรัญ มะลูลีม. Arab Spring : การลุกฮือที่เปลี่ยนโฉมหน้าของโลกอาหรับ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2556.

Cook, Steven A. The Struggle for Egypt : From Nasser to Tahrir Square. London: Oxford University Press, 2011.

Kandil, Hazem. Soldiers, Spies and Statemen : Egypt's Road to Revolt. London: Verso, 2012.

Ramadan, Tariq. The Arab Awakening : Islam and the New Middle East. London: Allen Lane, 2012.

วิทยานิพนธ์/รายงานการศึกษา

ฉัตรชัย วิริยเวชกุล. การอพยพคนไทยในต่างประเทศ : การเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการวิกฤตผ่านกรณีศึกษาเหตุการณ์อพยพคนไทยที่อียิปต์ ลิเบีย และญี่ปุ่นในปี 2554. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักรับราชการทูต รุ่นที่ 5. กระทรวงการต่างประเทศ, 2556.

ดาว วิบูลย์พาณิชย์. สถานการณ์การประท้วงในโลกอาหรับ กรณีศึกษาบahrain ผลกระทบต่อไทยและการกำหนดท่าทีของไทย. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักรับราชการทูต รุ่นที่ 3. กระทรวงการต่างประเทศ, 2554.

รังสรรค์ มณีโรจน์. การเปลี่ยนแปลงในลิเบียภายหลังปรากฏการณ์ Arab Spring กับโอกาสของไทย. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักรับราชการทูต รุ่นที่ 5. กระทรวงการต่างประเทศ, 2556.

Hayimasae, Numan. Thai Government Concerns towards Malay-Muslim Students in Saudi Arabia and Egypt , 1940s-1970s. Paper presented at the 12th International Conference on Thai Studies. 22-24 April 2557. University of Sydney.

Hipp, Shandra D. Constructive Engagement : Ronald Reagan's Problematic Policy of Appeasement with South Africa. Master thesis of Arts in Liberal Studies. Graduate School of Arts and Science. Georgetown University, 2012.

เอกสารราชการ

กระทรวงการต่างประเทศ. แถลงการณ์เกี่ยวกับสถานการณ์ในประเทศอียิปต์. ข่าวสารนิเทศ. (12 กุมภาพันธ์ 2554).

กระทรวงการต่างประเทศ. แถลงการณ์สถานการณ์ในอียิปต์ของรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ. ข่าวสารนิเทศ. (16 สิงหาคม 2556).

กระทรวงการต่างประเทศ. แถลงการณ์สถานการณ์ในอียิปต์ของรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (เพิ่มเติม). ข่าวสารนิเทศ. (16 สิงหาคม 2556).

กองความร่วมมือด้านความมั่นคง สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานนโยบายและแผนกลาโหม. หนังสือราชการ. ที่ กท. 0207/725. 5 กุมภาพันธ์ 2555.

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร. โทรเลข. ที่ CAI 146/2557. 16 มิถุนายน 2557.

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคโร. โทรเลข. ที่ CAI 356/2554. 15 พฤศจิกายน 2554.

สัมภาษณ์

จรัญ มะลูลีม. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์. 28 กรกฎาคม 2557.

สุวรรณชัย ชะเอม. กองความร่วมมือด้านความมั่นคง สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานนโยบายและแผนกลาโหม. สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์. 28 กรกฎาคม 2557.

Houssam-Eldine Reda. อนุทูตวิชาการ และรองหัวหน้าคณะผู้แทนทางการทูตของอียิปต์ ประจำประเทศไทย. สัมภาษณ์. 25 กรกฎาคม 2557.

ข้อมูลสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

สรินณา อารีธรรมศิริกุล. เกาะเกาะเปลือกออาเซียน: Constructive Engagement นโยบายเปลี่ยนพม่า? [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.Siamintelligence.com/constructive-engagement-p>.

Hassan Rouhani, President of Iran Hassan Rouhani: Time to engage, The Washington Post [Online], September 19, 2013, Available: www.washingtonpost.com/...rouhani.

Nimrod Raphaeli. Egyptian Army's Pervasive Role in National Economy [Online]. July 29, 2013. Available: www.memri.org. Middle East Media Research Institute.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ประวัติสังเขปของจอมพล Abdel Fattah Al-Sisi

เกิด	19 พฤศจิกายน 2497 (1954) ที่กรุงไคโร ปัจจุบันอายุ 59 ปี
สถานภาพสมรส	สมรสกับนาง Entissar Amer มีบุตร 4 คน (ชาย 3 คน หญิง 1 คน)
การศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - สำเร็จการศึกษาจาก Egyptian Military Academy - สำเร็จหลักสูตรโรงเรียนเสนาธิการทหารของอียิปต์เมื่อปี 2530 - สำเร็จหลักสูตรเสนาธิการทหารจาก Joint Command and Staff College สหราชอาณาจักร เมื่อปี 2535 - สำเร็จหลักสูตรของ US Army College ของสหรัฐอเมริกา เมื่อปี 2549
ประวัติการรับราชการ	<ul style="list-style-type: none"> - เข้ารับราชการทหารเมื่อปี 2520 - ได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งสำคัญ เช่น Chief of Staff of the Northern Military Zone และผู้อำนวยการ Military Intelligence and Reconnaissance Department และนายทหารใน Supreme Council of the Armed Forces (SCAF) นอกจากนั้น ยังเคยเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารประจำซาอุดีอาระเบียด้วย - ได้รับเลื่อนยศเป็นจอมพลเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2557
ตำแหน่งทางการเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และประธาน SCAF โดยประธานาธิบดี Mohamed Morsi เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2555 - หลังการยึดอำนาจจากประธานาธิบดี Morsi เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2556 ได้รับแต่งตั้งโดยนาย Adly Mansour ประธานาธิบดีรักษาการ ให้ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในรัฐบาลที่มินาย Hazem Al Beblawi เป็นนายกรัฐมนตรี - ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2557 และประกาศลงสมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดี ซึ่งจัดในระหว่างวันที่ 26-28 พฤษภาคม 2557 - ได้รับการประกาศให้เป็นผู้ชนะในการเลือกตั้งประธานาธิบดีเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2557 ด้วยคะแนนเสียง 23.78 ล้านเสียง จากจำนวนผู้ไปออกเสียง 25,578,233 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 96.91 และสาบานตน

เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีคนที่ 6 ของอียิปต์เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2557

ข้อมูลสำคัญอื่นๆ

จอมพล Al-Sisi ได้รับการยกย่องจากประชาชนชาวอียิปต์และกลุ่มการเมืองต่างๆ ที่ต่อต้านรัฐบาลของประธานาธิบดี Morsi ว่าเป็น “วีรบุรุษของชาติ” จากการเป็นผู้นำโค่นอำนาจประธานาธิบดี Morsi อย่างไรก็ตาม ประธานาธิบดี Al-Sisi ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากบางประเทศ เช่น ตุรกี รัสเซีย และกาตาร์ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการยึดอำนาจดังกล่าว ว่า จอมพล Al-Sisi เป็นผู้นำที่ได้อำนาจมาอย่างไม่ชอบธรรม

ภาคผนวก ข

ประวัติสังเขปของนาย Mohamed Morsi

เกิด	8 สิงหาคม 2494 (1951) ที่จังหวัด Sharqiya ในภาคเหนือของอียิปต์
สถานภาพสมรส	สมรสกับนาง Naglaa Ali Mahmoud มีบุตร 5 คน (บุตรชาย 4 คน บุตรี 1 คน)
การศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - ปริญญาตรีด้านวิศวกรรมศาสตร์จากมหาวิทยาลัยไคโร (ปี 2518) - ปริญญาโทด้านวิศวกรรมศาสตร์จากมหาวิทยาลัยไคโร (ปี 2521) - ปริญญาเอกสาขา Material Science จากมหาวิทยาลัย Southern California
ประวัติการทำงาน	เป็นอาจารย์คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย Zagazig (2528-2553)
งานด้านการเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม Muslim Brotherhood เมื่อปี 2520 และต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิก “องค์กรชี้แนะ” หรือ Guidance Bureau ของกลุ่มดังกล่าว และเคยถูกจับกุมคุมขังด้วยข้อหาทางการเมืองในปี 2549 และในปี 2554 (ในช่วงการ “ปฏิวัติ 25 มกราคม”) - เป็นสมาชิกสภาประชาชน (People’s Assembly) ในนามของผู้สมัครอิสระในระหว่างปี 2543-2548 - เป็นหัวหน้าพรรค Freedom and Justice Party (FJP) ซึ่งเป็นพรรคการเมืองของกลุ่ม Muslim Brotherhood) เมื่อปี 2554-2555 - ลงสมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดีของอียิปต์ซึ่งจัดในระหว่างเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2555 - ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งประธานาธิบดีเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2555 และสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2555 และอยู่ในตำแหน่งประธาธิบดีจนถูกรัฐประหารเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2556 รวมเวลาอยู่ในตำแหน่งประธาธิบดี 1 ปี 3 วัน
ข้อมูลสำคัญอื่นๆ	รัฐบาลของนาย Morsi ได้ถูกคณะฝ่ายทหาร นำโดยพลเอก Abdel Fattah Al-Sisi รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในขณะนั้น ยึดอำนาจเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2556 โดยการรัฐประหารดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มมวลชนผู้ชุมนุมต่อต้านรัฐบาลที่เรียกตนเองว่า กลุ่ม Tamarod (กลุ่มกบฏ) และกลุ่มพลังทางการเมืองหลายกลุ่ม เช่น

กลุ่มเสรีนิยม กลุ่มอนุรักษนิยม-ชาตินิยม และกลุ่มขบวนการเยาวชน เป็นต้น ซึ่งมีความไม่พอใจว่า รัฐบาลของนาย Morsi มุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของกลุ่ม Muslim Brotherhood มากกว่าการทำงานเพื่อผลประโยชน์ของคนชาติ การพยายามผูกขาดอำนาจ โดยไม่ให้กลุ่มการเมืองอื่นๆ มีส่วนร่วมทางการเมือง รวมทั้งยังล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ทั้งนี้ หลังถูกยึดอำนาจ นาย Morsi ได้ถูกจับกุมคุมขัง และถูกดำเนินคดีในข้อหาต่างๆ เช่น การปลุกปั่นยุยงให้เกิดการใช้ความรุนแรงและการฆาตกรรมผู้ชุมนุมต่อต้านรัฐบาล การปลุกปั่นยุยงให้เกิดการจลาจล และการเปิดเผยข้อมูลลับของทางราชการให้แก่กลุ่ม Hamas เป็นต้น ซึ่งจนถึงขณะนี้ นาย Morsi ก็ยังคงถูกคุมขัง และอยู่ในระหว่างการต่อสู้คดีต่างๆ ดังกล่าว

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล	นายสืบสกุล คำโมง
ประวัติการศึกษา	- รัฐศาสตรบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - Master of Policy Science, Saitama University, Japan
ประวัติการทำงาน	- เริ่มรับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศเมื่อปี 2530 - เลขานุการตรี สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงบอนน์ เยอรมนี - เลขานุการเอก สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงมัสกัต - อัครราชทูตที่ปรึกษา สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโคโร
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการกองตะวันออกเฉียง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ